

مولفه‌های موثر بوستان‌ها بر ارتقا حس تعلق به محله در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ نمونه‌های موردی: بوستان‌های محله فردوس غرب در منطقه ۵ تهران

سیده مهسا باقری^۱، * لیلا سادات حمیدیان دیوکلائی^۲، زهرا احمدی پور^۳

۱. دکتری، گروه معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر، تهران، ایران.

۲. مربی، گروه معماری و شهرسازی، دانشگاه فنی و حرفه‌ای، تهران، ایران.

۳. کارشناسی ارشد، گروه هنر و معماری، کاشان، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۰۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۱/۰۱

The Effective Components of Parks in Promoting People's Sense of Belonging During the Covid-19 Pandemic (Case Study: Parks in West Ferdous Neighborhood in District 5 of Tehran)

Seyedeh Mahsa Bagheri, Leila Sadat Hamidian Divkolai, Zahra Ahmadipour

1. Ph.D. Department of Architecture and Urban Planning, University of Art, Tehran, Iran.

2. Lecture, Department of Architecture and Urban Planning, Technical and Vocational University (TVU), Tehran, Iran.

3. MSc. Department of Art and Architecture, University of Kashan, Kashan, Iran.

Received: 2021/-/- Accepted: 2022/-/-

Abstract

حس تعلق یکی از احساسات مثبت انسان نسبت به محله خویش است و بوستان‌های محلی می‌توانند بستری برای ایجاد و ارتقا این حس باشند. همه‌گیری کووید-۱۹ در سال‌های اخیر با کاهش حضور افراد در مکان‌های مختلف محله از جمله بوستان‌ها موجب بروز مشکلات روانشناختی، کاهش تعاملات اجتماعی، و حس تعلق افراد به محله گشته است. لذا هدف این پژوهش شناسایی و ارزیابی مولفه‌های موثر بوستان‌ها در ارتقا حس تعلق افراد به محله در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ بود و بر همین اساس سه بوستان محلی گلدشت، فردوس، و پرواز در محله فردوس غرب تهران برای مطالعه انتخاب شد. ۲۵ گویه موثر در ارتقا حس تعلق افراد به محله در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ در بوستان‌ها، ذیل مولفه‌های کالبدی و غیرکالبدی، مورد بررسی قرار گرفت. گردآوری مولفه‌ها و گویه‌ها با روش تحلیل محتوا و دلفی و مطالعه آن‌ها با روش پیمایشی و ابزار پرسش‌نامه محقق‌ساخته و با توزیع ۳۰۰ پرسش‌نامه صورت پذیرفت و به طبقه‌بندی پرسش‌شوندگان از نظر سن، میزان مراجعه به بوستان، مدت سکونت در محله، و دارا بودن کودک پرداخته شد. داده‌ها با نرم‌افزار SPSS20 و با مطالعه میانگین و انحراف معیار و آزمون‌های فریدمن، واریانس یکطرفه، و تی مستقل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که حس امنیت، فاصله بوستان تا محل سکونت، کیفیت پوشش گیاهی و فضاهای طبیعی به ترتیب دارای بیشترین تأثیر در ارتقا حس تعلق افراد در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ بودند. همچنین سن، میزان مراجعه به بوستان، مدت سکونت در محله، و دارا بودن کودک تفاوت معناداری را در پاسخ پرسش‌شوندگان به برخی گویه‌ها ایجاد کرد.

چکیده

واژگان کلیدی

حس تعلق، بوستان، کووید-۱۹، مولفه کالبدی، مولفه غیرکالبدی.

Sense of belonging is connection between a person and a place and Parks can promote this sense. In recent years, the covid-19 epidemic has limited the presence of people in parks. Occurrence of psychological diseases, reduction of social interactions and responsibility, and sense of belonging are some of the consequences of this. Therefore, the purpose of this research was to identify and evaluate the effective components of parks in promoting people's sense of belonging during the covid-19 pandemic and Three local parks - Goldasht, Ferdous, and parvaz- in west Ferdous neighborhood in District 5 of Tehran were selected for study and 25 effective items were examined under two non-physical and physical components. Data collection was done by content analysis and Delphi method and their study was done by survey method and researcher-made questionnaire tool and by distributing 300 questionnaires. Respondents were classified in terms of age, frequency of visit the park, length of residence in the neighborhood, and having children. The data was analyzed with SPSS20 software and with mean and standard deviation analysis, Friedman test, One-way ANOVA, and independent-sample T-Test. The findings showed that the sense of security, the distance between the park and the house, and the quality of the green space had the greatest effect on promoting the sense of belonging during the Covid-19 pandemic. Also, the results indicated that age, frequency of visit the park, length of residence in the neighborhood, and having children made a significant difference in the responses of the respondents to some items.

Keywords

Sense of Belonging, Park, Covid-19, Physical Component, Non-Physical Component.

E-mail:

*Corresponding Author:

*نویسنده مسئول:

مقدمه

روند توسعه بسیاری از شهرهای معاصر، بویژه شهرهای بزرگ، نشان می‌دهد که توسعه نابسامان مناطق مسکونی و محلات شهری آن‌ها را در معرض از دست دادن هویت و شخصیت دیرینه خود قرار داده و موجب پیدایش احساس بیگانگی بین مردم و محیط زندگی گشته است (فاضلیان و قاسمی، ۱۳۹۲: ۵۸؛ Hanna, 1958: 145). بحران‌های حاصل از زندگی مدرن در برخی شهرها موجب پدید آمدن بی‌مکان‌ها یا لامکان‌ها شده‌اند. منظور از بی‌مکانی تاکید بر کیفیت یکسان مکان است. جایی که میان این‌جا و آن‌جا برای فرد تفاوتی وجود ندارد (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۵: ۲۷۴). در مقابل برخی مکان‌ها نیز وجود دارند که لامکان نیستند و قادرند در انسان تعلق خاطری را نسبت به خود به وجود آورند. این تعلق که حاصل حضور در مکان است، موجب انس و پیوند با مکان، احترام به آن، تداوم حضور در آن، و گسترش ارتباط و تعامل با آن می‌شود (سرمست و متوسلی، ۱۳۸۹: ۱۳۷؛ اقبالی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۳؛ غفوریان و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۴؛ Steele, 1981: 44). تعلق ساکنان به مکان‌های مختلف یک محله، خاطرات جمعی از آن و موضوعاتی از قبیل آسایش و آرامش، خودمانی بودن، و امکان ایجاد تعاملات اجتماعی از شرایط هویت‌مندی محلات است (نادری، ۱۳۹۳: ۱۰؛ قاسمی، ۱۳۸۳: ۱۲۷-۱۲۸). علاوه بر آن حس تعلق، نقش عمده‌ای در ایجاد و بالا بردن سطح مسئولیت‌پذیری، همکاری و خودیاری ساکنان محلات دارد و با افزایش تعلق شهروندان به محله، میزان مشارکت آن‌ها در مدیریت شهری بیشتر می‌شود (تقوایی و همکاران، ۱۳۸۸: ۳۰؛ فاضلیان و قاسمی، ۱۳۹۲: ۵۸).

از طرفی گسترش ویروس کووید-۱۹ در سال‌های اخیر در کنار آمار بالای مرگ و میر حاصل از آن در سراسر جهان تأثیرات منفی عاطفی و روانشناختی بسیاری داشت (Yang et al., 2020 & Wang et al., 2020 & Shigemura et al., 2020). در بسیاری از کشورها قرنطینه افراد، مداخلات روانشناختی و تشویق به انزوای اجتماعی در جهت شیوع حداقلی بیماری صورت پذیرفت. در نتیجه تشویق به حفظ فاصله و انزوای اجتماعی، شهروندان سراسر جهان بیشتر عجله داشتند تا از محیط شهری فاصله بگیرند و به خانه‌های خود روند (عربانی و باور، ۱۳۹۹: ۴). در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ در داخل کشور در بسیاری از روزنامه‌ها، جراید، خبرگزاری‌های اینترنتی و مراکز پژوهشی صحبت از تقویت گفتمان‌های ضدتراکم شد. فضاهای عمومی مانند پارک‌ها، بوستان‌ها، ورزشگاه‌ها و... محدود و یا تعطیل شدند و بسیاری از جراید و مراکز پژوهشی چون مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران^۱ و روزنامه آراز آذربایجان نسبت به تحدید حضور افراد در محله، تضعیف حس تعلق به محلات و شهرها و افزایش شهروندان خنثی و بی‌تفاوت تذکر دادند. دوران همه‌گیری موجب شد که دولت‌های مختلف به تدوین دستورالعمل و برنامه‌هایی برای این دوران و حتی بیماری‌های همه‌گیر بعدی بپردازند. این همه‌گیری همچنین تأثیرات قابل توجهی بر معماری و برنامه‌ریزی شهری داشت (Haleem et al., 2020). گویا محیط مصنوع انسان از فضاهای کوچک داخلی گرفته تا مکان‌های عمومی شهرها و محلات بازنگری می‌شد. چنان‌که در قرن چهاردهم همه‌گیری طاعون موجب پیشرفت‌های شهری دوران رنسانس، و حذف شهرها و محله‌های شلوغ و افزایش فضاهای عمومی بزرگ شد. همچنین در قرن بیستم بیماری عفونی سل و تیفوئید به عنوان محرک‌های نوسازی شهری بودند و معماران طراحی و برنامه‌ریزی مناسب شهری را راه‌حل مقابله با این بیماری‌ها معرفی کردند (عربانی و باور، ۱۳۹۹: ۲؛ Chang, 2020؛ Lubell, 2020).

با این مقدمات پرواضح است که یکی از مهم‌ترین مسئله‌های طراحان و برنامه‌ریزان شهری در این دوران، تقویت احساس مشارکت، ارتباط، مسئولیت‌پذیری، و دغدغه‌مندی مردم در محلات باشد و بخشی از این ارتباط و دغدغه‌مندی در سایه ارتقاء حس تعلق افراد به محله خویش ایجاد می‌گردد. یکی از مهم‌ترین بخش‌های هر محله بوستان‌های آن است. مطالعات متعددی نشان می‌دهد که بوستان‌ها و فضاهای سبز محلی و شهری می‌تواند موجب کاهش استرس، افزایش پاسخ‌های عاطفی مثبت و ارتباط حسی با محله و افزایش حس تعلق به آن شود. بوستان‌های محلی همچنین می‌توانند به یک واسطه ارتباطی قوی برای تعامل بین افراد در محله تبدیل شوند و از این طریق به عنوان مکانی خاص با ویژگی‌های متمایز از دیگر مکان‌های آن محله محسوب گردند و در نهایت احساس تعلق فرد را نسبت به آن محله برانگیزند (سیاوش‌پور و همکاران، ۱۳۹۵؛ داعی‌پور، ۱۳۹۳؛ علی‌عباس‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ Hamid and Babamiri, 2012).

بنا بر آنچه آمد، هدف اصلی این پژوهش ارزیابی مولفه‌های موثر بوستان‌ها در ارتقا حس تعلق افراد به محله در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ بوده است. به طور کلی در این پژوهش سعی شد که پاسخی برای پرسش ذیل ارائه گردد:

مولفه‌های موثر بوستان‌ها در ارتقا حس تعلق افراد به محله در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ چگونه اند؟

مبانی نظری

چارچوب نظری

در چارچوب نظری این پژوهش نخست به تبیین حس مکان، حس تعلق به مکان و مولفه‌های موثر در ایجاد حس تعلق به مکان پرداخته شد و سپس با مینا قرار دادن مدل کانتر و نظریات رلف مدل مفهومی پژوهش ارائه گردید.

حس مکان: محیط علاوه بر عناصر کالبدی شامل پیام‌ها، معانی، و رمزهایی است که مردم بر اساس نقش‌ها، توقعات، انگیزه‌ها و دیگر عوامل آن را رمزگشایی و درک می‌کنند و در مورد آن به قضاوت می‌پردازند. این حس کلی، که پس از ادراک و قضاوت نسبت به محیط خاص در فرد به وجود می‌آید، حس مکان نامیده می‌شود (سرمست و متوسلی، ۱۳۸۹: ۱۳۶). حس مکان شخص را در ارتباط درونی با محیط خود قرار می‌دهد، به طوری که فهم و احساس فرد با زمینه معنایی محیط پیوند خورده و یکپارچه می‌شود؛ از مفاهیم فرهنگی مورد نظر مردم، روابط اجتماعی و فرهنگی جامعه در یک مکان مشخص حمایت کرده و باعث یادآوری تجارب گذشته و دستیابی به هویت برای اهداف می‌شود. این حس عاملی است که موجب تبدیل یک فضا به مکانی با خصوصیات حسی و رفتاری ویژه برای افراد خاص می‌گردد (فلاح، ۱۳۸۵: ۱). حس مکان انگیزه ماندگاری را در محیطی خاص تقویت می‌کند که این حس عامل مهمی در هماهنگی فرد و محیط بوده و باعث بهره‌برداری بهتر از محیط، رضایت استفاده‌کنندگان و در نهایت احساس تعلق آنها با محیط و تداوم حضور در آن می‌شود (سرمست و متوسلی، ۱۳۸۹: ۱۳۶).

حس تعلق به مکان: پاکزاد بخشی از شخصیت وجودی هر انسان را، که هویت فردی او را می‌سازد، مکانی می‌داند که خود را با آن می‌شناسد و به دیگران می‌شناساند. او معتقد است انسان هنگامی که درباره خود فکر می‌کند، خود را متصل به مکانی می‌داند که در آن زیست می‌کند (پاکزاد، ۱۳۷۵: ۱۰۴). درک محیط و دریافت معنای آن می‌تواند به تجربه مکان ختم شود که سطح عالی فهم محیط است. انسان محیط را تنها در ذهن خود ثبت نمی‌کند؛ بلکه به احساسات خود در محیط اهمیت می‌دهد. به محیط احساس دل‌بستگی و تعلق پیدا می‌کند و از راه درک تشابهات محیط با ارزش‌های خویش‌خویش، مکان را تجربه می‌کند (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۵: ۲۵۹). با این مقدمات بدیهی است که در منابع و تحقیقات موجود در خصوص حس مکان، مفهوم حس مکان اغلب با تأکید بر حس تعلق یا وابستگی به مکان همراه باشد (Knox & Pinch, 2000: 6) تعلق به مکان در واقع سطح بالاتری از حس مکان است که در بهره‌مندی و تداوم حضور انسان در مکان نقش تعیین‌کننده و مهمی دارد (سرمست و متوسلی، ۱۳۸۹: ۱۳۷)، به عبارت دیگر انسان با مکان انس می‌گیرد و به آن دل‌بسته می‌شود. دل‌بستگی یا تعلق به مکان فراتر از استقرار در یک مکان است. این حس منجر به پیوند فرد با مکان شده و در آن، انسان خود را جزئی از مکان می‌داند و برپایه تجربه‌های خود از نشانه‌ها، معانی، عملکردها و شخصیت‌ها، نقشی برای مکان در ذهن خود متصور می‌شود و مکان برای او قابل احترام می‌گردد. احساس تعلق به مکان در حقیقت منتج از ادراک و حس مکان است. (Steele, 1981: 44 & اقبالی و همکاران، ۱۳۹۵: ۳۳). از نگاه پدیدار شناسان، حس تعلق به معنای پیوندی محکم و عاملی تأثیرگذار میان مردم و مکان است که این پیوند به صورت مثبت بوده و سبب گسترش عمق ارتباط و تعامل فرد با محیط می‌گردد و با گذر زمان عمق و گسترش می‌یابد (غفوریان و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۴) تعلق به مکان به عنوان پیوندی موثر که مردم با قرارگاه‌های مکانی برقرار می‌کنند؛ جایی که آن‌ها تمایل به ماندن دارند؛ و جایی که آن‌ها احساس راحتی و امنیت دارند تعریف می‌شود (Kamalipour et al., 2012).

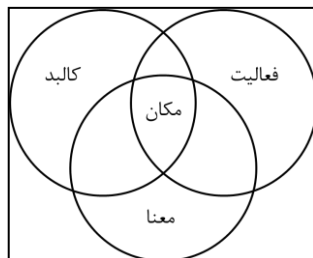
تعلق مکانی زمانی که از سطح تجربه‌های احساسی افراد گذر کند، می‌تواند با احساس مشترک جمعی در محدوده فضایی وسیع‌تری گسترده شود و تا فداکاری برای حفظ مکان پیش رود. این سطوح حس تعلق به مکان حتی می‌تواند شکل جمعی به خود گیرد (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۵: ۲۷۴).

مولفه‌های موثر در ایجاد حس تعلق: توانایی محیط برای برانگیختن حس تعلق افراد به عوامل متعددی بستگی دارد. در منابع موجود در این زمینه به تعدادی از این عوامل یا مولفه‌ها اشاره شده است. ریجر و لاوارک (۱۹۸۱) به نقش اساسی مولفه کالبدی حس تعلق به مکان اشاره می‌کنند. به زعم ایشان افراد هر محیطی را به همراه عناصر کالبدی آن می‌شناسند و بدان دل‌بسته می‌شوند (Riger & Lavrakas, 1981). استیل نیز ضمن تأکید بر نقش عوامل کالبدی در ادراک و حس مکان، این عوامل را شامل مواردی چون اندازه، درجه محصوریت، رنگ، بو، صدا، تضاد، مقیاس، تناسب، بافت، و تنوع بصری می‌داند (Steele, 1981: 89). بر اساس مدل کانتر کیفیت هر مکان نتیجه روابط متقابل و برآیند بین سه عامل در هم تنیده ویژگی‌های کالبدی، معانی و مفاهیم، و رفتار انسانی است (Canter, 1977: 83). به زعم کانتر همچنین ارزش‌های فردی و جمعی بر چگونگی روابط انسان با مکان تأثیرگذار است (Canter, 1977: 17). رلف کیفیت فضا را ناشی از توجه به سه خصوصیت محدوده کالبدی، فعالیت، و معنا می‌داند و معتقد است پیوند انسان با مکان می‌تواند با گذر زمان گسترش و عمق یابد (Relf, 1976). گوستافسون مبتنی بر نظریات کانتر و رلف، سه قطب فرد، دیگران، و محیط را به منظور

خلق معنی در محیط ضروری دانست. (Gustafson, 2001). همچنین در پژوهش‌های دیگری نیز بوناپتو و همکاران (۱۹۹۹) و هیدالگو و همکاران (۲۰۰۱) به رابطه مدت ارتباط افراد با مکان و ایجاد تعلق نسبت بدان اشاراتی داشته‌اند (Hidalgo et al., 2001; Bonaiuto et al., 1999). اسکئل و گیفورد تعلق مکانی را در سه بعد فرد، فرآیند، و مکان آورده‌اند. و معتقدند که تعلق مکانی به صورت پیوندهای عاطفی در ابعاد مذکور رخ می‌دهد. به بیان دیگر تعلق مکانی که در مقیاس‌های مختلف از کشور گرفته تا خانه رخ می‌دهد می‌تواند به صورت فردی و یا گروهی و در محیط اجتماعی و یا فیزیکی و به صورت یک فرآیند عاطفی، شناختی و رفتاری ایجاد گردد (بهرام‌پور و مدیری، ۱۳۹۳: ۸۷؛ Scannell & Gifford, 2010).

در سال‌های اخیر پژوهشگران بسیاری نیز در داخل کشور به دسته‌بندی و مطالعه عوامل موثر در ایجاد حس تعلق افراد به محیط بر مبنای منابع دسته اول مربوط پرداخته‌اند. همچون بزی و همکاران که شاخص‌های تعلق به مکان را شامل تعلق احساسی، تعلق کارکردی، و تعلق مفهومی دانسته‌اند. (بزی و همکاران، ۱۳۹۳: ۴) ایشان تعلق احساسی را شامل مولفه‌هایی چون احساس راحتی در مکان، مهم بودن مکان، متمایز بودن مکان، و افتخار به مکان از منظر فرد آورده‌اند. تعلق کارکردی از منظر ایشان شامل لذت بردن از مکان، احساس امنیت، امکان توصیف مکان و ... بوده است. همچنین در تعلق مفهومی به مکان به مولفه‌هایی چون سازگار بودن مکان با سبک زندگی افراد، خاطرات کهن، و علاقه افراد در مکان به یکدیگر اشاره داشته‌اند. قنبران و همکاران عوامل موثر در ایجاد حس تعلق افراد به مکان را شامل عوامل عینی و عوامل ذهنی دانسته‌اند. ایشان عوامل عینی مؤثر بر حس تعلق به مکان را شامل مواردی چون بستر طرح، عناصر طبیعی و انسان‌ساخت، و فعالیت‌های فضا نام برده‌اند. در طبقه‌بندی ایشان مولفه‌های کالبدی موثر در ایجاد حس تعلق به مکان همچون موقعیت قرارگیری، نحوه ارتباط با پیرامون، و وجود خدمات و تسهیلات در مکان در ذیل عوامل عینی می‌گنجد. عوامل ذهنی در این طبقه‌بندی خود به دو دسته عمده فردی و اجتماعی- فرهنگی تقسیم شده است. عوامل فردی با هویت فرد در ارتباط هستند و بر پیوندهای حسی فرد با یک مکان خاص (عناصر خاص در مکان، تاریخچه، خاطرات و ...) تکیه دارند و عوامل اجتماعی مؤثر بر حس تعلق به مکان، عواملی هستند که ریشه در تجارب و خاطرات مشترک اجتماعی دارند (قنبران و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۰). سرمست و متوسلی نیز عوامل موثر بر حس تعلق افراد به مکان را شامل عوامل ادراکی-شناختی و عوامل کالبدی دانسته‌اند (سرمست و متوسلی، ۱۳۸۹: ۱۳۹). جوان فروزنده و مطلبی عوامل شکل دهنده حس تعلق را شامل عوامل ادراکی-شناختی فردی، عوامل اجتماعی، و عوامل محیطی- کالبدی دانسته‌اند. ایشان عوامل ادراکی-شناختی فردی را به ادراک خودآگاه و ناخودآگاه فرد از مکان تعبیر کرده و وابسته به عوامل کالبدی محیط دانسته‌اند. عوامل اجتماعی به زعم این پژوهشگران شامل فرهنگ، نمادها، و نشانه‌های شهری بوده است. در عوامل محیطی- کالبدی، ایجاد تعلق نسبت به محیط با تأکید بر دو عامل فعالیت و کالبد مدنظر بوده است. فعالیت‌های حاکم در یک محیط بر اساس عوامل اجتماعی، کنش‌ها و تعاملات عمومی، و کالبد به همراه متغیرهای فرم و ساماندهی اجزا ارزیابی می‌شود. (جوان فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰: ۳۲-۳۴).

مدل مفهومی پژوهش: در این پژوهش مدل کانتز و نظریات رلف که در آن کیفیت مکان به عوامل در هم تنیده‌ای چون ویژگی‌های کالبدی، معانی و مفاهیم، و عوامل انسانی و فعالیت‌ها وابسته بوده است به عنوان مبنا در نظر گرفته شد. مدل کانتز یکی از متداول‌ترین مدل‌ها برای مکان و شهر است (ابی‌زاده، ۱۴۰۰: ۶۶۸). مکان در مدل کانتز تلفیقی از "کالبد"، "فعالیت" و "معنا" است که به وسیله نقطه تلاقی سه حوزه منطبق که بر محیط فیزیکی، رفتار و مفاهیم دلالت دارند نشان داده می‌شود (دیواندری و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۳). شکل ۱ مدل مکان کانتز را نشان می‌دهد.

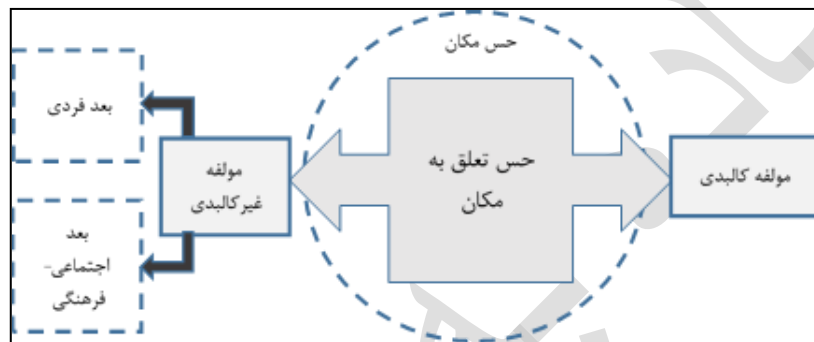

شکل ۱. مدل مکان کانتز (دیواندری و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۳) با اقتباس از (مندگاری، ۱۳۹۱: ۱۰۶)

در این مدل کالبد موجودیتی عینی و زمینه‌های فیزیکی را نشان می‌دهد و شامل ویژگی‌های شکلی (حجم، نما، اندازه، روابط درونی فضاها،

هندسه و...، اسباب و اثاثیه داخلی و قابلیت‌های محیطی (آب، درخت، باد، نور و...) را در بر می‌گیرد و بدون حضور انسان همچون موجودی مستقل وجود دارد. فعالیت، مجموعه رفتارهای انسانی را که به صورت وضعیت‌های مختلف بدنی و حالات روانی و نیز روابط میان فعالیت‌های مختلف ظهور می‌یابد، شامل می‌شود. معنا نیز رابطه عاطفی، تصورات ذهنی، استنباطات و... را در بر می‌گیرد (مندگاری، ۱۳۹۱: ۱۰۶؛ دیواندری و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۳).

بر اساس مطالعات انجام پذیرفته، در این پژوهش نیز به منظور بررسی حس تعلق افراد در بوستان‌های مورد مطالعه در دوران همه‌گیری کووید-۱۹، نخست دو مولفه کالبدی و غیرکالبدی تعریف گردید. سپس با استناد به مدل کانتر و نظریات رلف که در آن کیفیت مکان به عوامل در هم تنیده‌ای چون ویژگی‌های کالبدی، معانی و مفاهیم، و عوامل انسانی و فعالیت‌ها وابسته بوده است، مولفه غیرکالبدی در دو بعد فردی و بعد اجتماعی-فرهنگی مورد مطالعه قرار گرفت. مولفه کالبدی، مربوط به ویژگی‌ها و مشخصات فضایی و محیطی طبیعی و انسان-ساخت موثر بوستان‌ها در ارتقا حس تعلق افراد به محله بوده است. در مولفه غیرکالبدی، در بعد فردی، ارزش‌های، تجارب، احساسات، پیوندها، و خاطرات فردی افراد در بوستان و در بعد اجتماعی-فرهنگی، نمادها، هنجارها، فعالیت‌ها، رفتارها، و ارزش‌های جمعی افراد مد نظر قرار گرفت. شکل ۲، مدل مفهومی پژوهش حاضر را نشان می‌دهد.

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های مختلفی در خصوص رابطه تعاملی کیفیات محیط زندگی و انسان و تأثیرات محیط بر انسان، ارتقا حس تعلق انسان نسبت به یک مکان، بخصوص در دوران بیماری‌های همه‌گیر، و تأثیرات بوستان‌ها، فضاهای سبز، و باغ‌ها بر انسان و بویژه بر ارتقا حس تعلق وی به مکان انجام شده است. پژوهشگران بسیاری به ماهیت تعاملی بین کیفیت محیط و انسان پرداختند.

جیکوبز (۱۳۹۲) به کتابی با عنوان مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی پرداخته است. نتایج آن امنیت، سرزندگی، عدالت اجتماعی، توجه به مقیاس انسانی، و تعاملات اجتماعی در محیط را از عوامل موثر بر انسان معرفی می‌کند (جیکوبز، ۱۳۹۲).

پروتوس (۱۹۷۱) به نگارش کتابی با عنوان طراحی با مردم: کیفیت محیط شهری پرداخته است. نتایج این کتاب بیانگر آن بوده است که کیفیت محیط در تعامل با نگرش‌ها و ارزش‌های افراد و ادراکات ذهنی ایشان است (Proteus, 1971).

کانتر (۱۹۷۷) در کتابی با عنوان روانشناسی مکان، یک مکان را شامل فعالیت، قرارگاه کالبدی، و معانی آن می‌داند. بر اساس نتایج این کتاب، در مدل کانتر کیفیت یک محیط و یا به عبارتی مکان، نتیجه روابط متقابل میان سه عامل انسانی، معانی و مفاهیم، و در نهایت مشخصات کالبدی آن مکان است (Canter, 1977: 83).

اوت (۱۹۷۸) به نگارش کتابی در باب شاخص‌های محیطی پرداخته است. وی در این کتاب که با عنوان شاخص‌های محیطی: تئوری و عمل نگاشته شده است، در نتایج خود اذعان داشته است که کیفیت محیط به ادراک انسان از اجزای سازنده آن وابسته است (Ott, 1978).

راپاپورت (۱۹۸۱) در کتاب خود یعنی هویت و محیط: دیدگاه بین‌فرهنگی، به معنای فضا پرداخته است. نتایج این کتاب بر تعاملات اجتماعی، توجه به سنت، خوانایی فضا، امنیت، تراکم مطلوب فضا، و حافظه مکان و معنای فضا تاکید دارد (Rapoport, 1981).

چوگول (۲۰۰۸) در پژوهش خود با عنوان *توسعه پایدار محلی*، به همین عنوان پرداخته است. نتایج این پژوهش بر فعالیت جمعی، تعامل اجتماعی، احساس تعلق، مشارکت، حمایت متقابل، امنیت، و دسترسی به تسهیلات به منظور توسعه پایدار محلی تأکید می‌کند (Choguill, 2008).

کتاب آلتمن (۱۳۸۲) با عنوان *محیط و رفتار اجتماعی، خلوت، فضای شخصی، قلمرو و ازدحام*، به مولفه‌های تأثیرگذار فضا بر انسان اختصاص دارد. نتایج پژوهش‌های وی امنیت، پویایی فضایی، تعامل اجتماعی، خلوت، فضای شخصی، و قلمرو را به عنوان مولفه‌های تأثیرگذار فضا بر انسان معرفی می‌کند (آلتمن، ۱۳۸۲).

الکساندر (۱۹۷۹) در کتاب *راه بی‌زمان ساختن*، نیز در همین باب سخن گفته است. تأکید بر تعاملات اجتماعی، هویت، مقیاس انسانی، دسترسی، پویایی، و عدالت اجتماعی در فضا از دستاوردهای این کتاب است (Alexander, 1979).

در کتاب کارمونا (۱۳۸۸) با عنوان *مکان‌های عمومی، فضاهای شهری، ابعاد گوناگون طراحی شهری، نظریات این اندیشمند در این خصوص آمده است*. نتایج این کتاب بر رابطه کلیدی و تعیین‌کننده بین جامعه و محیط در طراحی شهری و محیط فیزیکی بر رفتار انسانی تأکید دارد (کارمونا و همکاران، ۱۳۸۸، ۲۱۲).

لینچ (۱۹۸۱) در کتاب *تئوری شکل خوب شهر* به اهمیت تصورات ذهنی انسان در شکل‌گیری مکان به پژوهش پرداخته است (Lynch, 1981)، بر اساس نتایج این کتاب، معنی‌دار بودن و توانایی ادراک مکان، یک جزء اساسی رضایت عاطفی و دل بستگی به مکان است (لینچ، ۱۳۷۶: ۱۸۴).

دیر و والش (۱۹۸۹) در کتاب *قلمرو چگونه زندگی اجتماعی را شکل می‌دهد؟*، آورده‌اند که روابط اجتماعی انسان‌ها می‌توانند در فضا شکل بگیرند و همچنین توسط شکل فضا مورد تحدید قرار می‌گیرد. نتایج پژوهش ایشان نشان داده است که فضا واسطه انجام و برقراری ارتباط بین انسان‌ها می‌گردد. ایشان همچنین اذعان می‌دارند که با شکل‌گیری محیط مصنوع، طراحان شهر بر الگوهای عملکردی و زندگی انسان اثر می‌گذارند (کارمونا و همکاران، ۱۳۸۸، ۲۱۱).

کتاب گل (۱۳۸۷) با عنوان *زندگی در فضای میان ساختمان‌ها* به نحوه تأثیر طراحی بر رفتار اجتماعی انسان اختصاص دارد. نتایج این کتاب فعالیت‌هایی چون گفتگو و تعامل با دیگران، امکان دیدار دیگران و شنیده شدن، امکان گردهم آمدن اعضای جامعه، برخوردهای غیرارادی را متأثر از حضور مردم در یک مکان و در یک زمان می‌داند که می‌توان برای وقوع آن فعالیت شرایط محیطی بهتری را به وجود آورد (گل، ۱۳۸۷).

ون پل (۱۹۹۷) پژوهش با عنوان *کیفیت درک شده از محیط مسکونی شهری* دارد. نتایج این پژوهش به نسبت ارزش ذهنی محیط شهری و با ارزیابی‌های انسان از ویژگی‌ها و مولفه‌های سازنده آن تأکید دارد (Van Poll, 1997).

شماری از نظریات و پژوهش‌ها نیز به صورت خاص به تأثیر محیط بر حس تعلق انسان و پیوند عاطفی بین انسان و محیط نظر داشتند. رلف (۱۹۷۶) در همین زمینه کتابی با عنوان *مکان و بی‌مکان* دارد. نتایج حاصل از این کتاب سه خصوصیت محدوده کالبدی، فعالیت، و معنا را به عنوان مولفه‌های موثر در ایجاد حس مکان و پیوند عاطفی بین مکان و انسان مطرح می‌کند؛ همچنین به مفهوم بی‌مکان یا لامکان‌ها به عنوان مکان‌هایی که انسان در آن تعلق خاطری را حس نمی‌کند نیز اشاراتی دارد (Relph, 1976).

آلتمن (۱۹۹۲) در کتاب *تعلق به مکان*، این تعلق را فراتر از تجربه‌ی عاطفی و شناختی مکان بر می‌شمرد. نتایج این کتاب بیانگر آن است که عقاید فرهنگی و تجربه بلند مدت زندگی در مکان سبب ایجاد حس تعلق به مکان است (Low & Altman, 1992).

در کتاب شولتز (۱۳۹۲) با عنوان *روح مکان: بسوی پدیدارشناسی معماری*، اساس حس تعلق انسان، تعیین هویت آمده است. نتایج پژوهش‌های وی، «سکونت گزیدن» را با مفهوم تعلق داشتن به یک مکان محسوس پیوند می‌دهد (شولتز، ۱۳۹۲: ۴۰).

بونایتو و همکاران (۱۹۹۹) در پژوهشی با عنوان *ادراک چند بعدی از کیفیت محیط مسکونی و دل بستگی محله در محیط شهری*، به معرفی تعلق مکانی به عنوان وابستگی عاطفی به مکانی خاص می‌پردازند، نتایج حاصل از پژوهش‌های ایشان به تعلق مکانی به عنوان تبدیل فرد به بخشی از هویت مکان تأکید دارد (Bonaiuto et al., 1999).

در پژوهش اسکئل و گیفورد (۲۰۱۰) با عنوان *تعریف دل بستگی مکان: چارچوب سازمان‌دهی سه جانبه نیز به تعلق مکانی پرداخته شده است*. نتایج این پژوهش تعلق مکانی را دارای سه بعد فرد، فرایند، و مکان معرفی می‌کند که به صورت پیوندهای عاطفی در این ابعاد ظاهر می‌شود (Scannell & Gifford, 2010).

در سال‌های اخیر پژوهش‌های داخلی بسیاری نیز در زمینه حس تعلق انسان به مکان صورت پذیرفته است. پژوهش‌های سرمست و متوسلی (۱۳۸۹)، جوان فروزنده و مطلبی (۱۳۹۰)، دوبران و کریمی‌نژاد (۱۳۹۱)، فاضلیان و قاسمی (۱۳۹۲)، ملکی و همکاران (۱۳۹۳)،

نادری و همکاران (۱۳۹۳)، بهرام‌پور و مدیری (۱۳۹۴)، صفرنژاد و همکاران (۱۳۹۵)، روشنی و همکاران (۱۳۹۷)، کاملی و عظمتی (۱۴۰۰)، عنابستانی و فعال جلالی (۱۴۰۰)، طهماسبی‌زاده و سلیمانی (۱۴۰۰)، میرزاحسین و همکاران (۱۴۰۱)، دهقان (۱۴۰۱)، و عظیمی مهرورز (۱۴۰۲) از این دسته‌اند.

در نهایت از پژوهش‌های مرتبط با تأثیرات بوستان‌ها، فضاهای سبز، و باغ‌ها بر انسان می‌توان به پژوهش سیاوش‌پور و همکاران (۱۳۹۵) با عنوان نقش فضای سبز محیط‌های آموزشی کودکان در تقویت حس تعلق به مکان (بررسی موردی: مدارس ابتدایی ناحیه دو، شهر شیراز) اشاره کرد. نتایج این پژوهش ضمن تأکید بر اثر فضای سبز محیط‌های آموزشی کودکان بر تقویت حس تعلق ایشان، به رابطه معنادار بین مشارکت در خلق فضای سبز، ارتباط آموزش محور با فضای سبز، و ارتباط حسی با آن، با افزایش حس تعلق و خودی بودن با مکان پی برده است (سیاوش‌پور و همکاران، ۱۳۹۵).

حمید و بابامیری (۲۰۱۲) در پژوهش بررسی رابطه فضای سبز و سلامت روان، نظریه بهبود استرس الریخ را مطرح کرده‌اند. نتایج پژوهش ایشان نشان داده است که کاهش استرس از واکنش‌های عاطفی و زیبایی‌شناختی نسبت به محیط است و مناظر طبیعی پاسخ‌های عاطفی مثبت را گسترش داده و استرس را کاهش می‌دهد (Hamid and Babamiri, 2012).

داعی‌پور (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان رابطه حضور طبیعت و افزایش حس تعلق در خانه‌های سنتی ایران، حضور طبیعت را در خانه‌های سنتی ایران بررسی کرده‌اند. وی در نتایج پژوهش خود نشان داده است که حضور طبیعت در خانه‌های سنتی ایران موجب افزایش حس تعلق انسان به این خانه‌ها می‌شود (داعی‌پور، ۱۳۹۳).

علی‌عباس‌زاده و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان مشارکت بیماران روحی در فرایند طراحی باغ‌های شفابخش به منظور بالا بردن پایداری اجتماعی در مراکز درمانی، به پایداری اجتماعی این فضاها پرداختند. نتایج پژوهش ایشان بر مشارکت بیماران روحی در فرایند طراحی باغ‌های شفابخش به منظور بالا بردن پایداری اجتماعی در مراکز درمانی تأکید دارد (علی‌عباس‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱).

با توجه به آن‌چه بیان شد در بررسی پیشینه مربوط به این پژوهش دریافت شد که عمده پژوهش‌های انجام شده در زمینه موضوع به رابطه تعاملی بین کیفیات محیط زندگی و انسان و یا به حس تعلق انسان به مکانی مشخص پرداختند. با توجه به شیوع و همه‌گیری کووید-۱۹ در سال‌های اخیر، تاکنون پژوهش‌های کمتری در خصوص بررسی تأثیر مکان‌های مختلف بر انسان و ارتقا حس تعلق وی به مکان‌ها در دوران شیوع این بیماری انجام پذیرفته است. لذا این پژوهش در نظر داشته است که به بررسی مولفه‌های موثر بوستان‌ها در ارتقا حس تعلق افراد به محله در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ پردازد.

روش انجام پژوهش

این پژوهش از لحاظ هدف از نوع کاربردی و از لحاظ روش تجزیه و تحلیل اطلاعات از نوع آمیخته اکتشافی یا کیفی و کمی بوده است. با توجه به انجام این پژوهش در دوران بیماری همه‌گیر کووید-۱۹، و همچنین شمار اندک پژوهش‌های مرتبط با تقویت و تداوم حس تعلق افراد به مکان‌های مختلف در این دوران، تلاش این پژوهش بر آن بود که در مرحله نخست با استناد به روش تحلیل محتوا تمامی عوامل مؤثر بر ارتقا حس تعلق افراد به محله را در هر دو مولفه کالبدی و غیرکالبدی شناسایی کند تا در مرحله دوم بتواند با استناد به روش دلفی، به پالایش این عوامل و گزینش عوامل با اهمیت‌تر در ارتقا حس تعلق افراد به محله در دوران بیماری کووید-۱۹ پردازد.

لذا در مرحله نخست از روش تحلیل محتوا استفاده شد. بدین ترتیب که نخست جستجویی در پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف داخلی شامل پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^۱، بانک اطلاعات نشریات کشور^۲، و پایگاه مجلات تخصصی نور^۳ و پایگاه‌های اطلاعاتی خارجی شامل الزویر^۴ و ساینس دایرکت^۵ و در عنوان، چکیده، و کلیدواژه‌های منابع مرتبط شامل کتب، مقالات، و پایان‌نامه‌ها صورت پذیرفت. در این جستجوها کلمات حس دلبستگی و تعلق^۶، تعلق مکانی^۷، و حس مکان^۱ و معادل آن در زبان انگلیسی مد نظر بوده است.

1. SID
2. Magiran
3. Noormags
4. Elsevier
5. Science Direct
6. Sense of belonging
7. Place attachment

پس از بررسی اولیه، در نهایت ۱۹۴ منبع مرتبط با موضوع شناسایی گردید. پس از بررسی این منابع، به اصطلاح روش تحلیل محتوا، کلیدواژه و یا کدهای مرتبط استخراج گردید. این کدها شامل ۷۲ گویه موثر بر ارتقا حس تعلق افراد در مکان بوده است. در مرحله دوم به روش دلفی استناد شد. در این روش جمع‌آوری داده‌ها توسط مراجعه به تعداد محدودی از پاسخ‌دهندگان دارای دامنه مشخصی در یک تخصص ویژه صورت می‌پذیرد (عالایی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۵). بدین ترتیب که این ۷۲ گویه در اختیار ۱۰ نفر از متخصصان حوزه معماری و شهرسازی با درجه دکتری و کارشناسی ارشد و صاحب‌نظر در زمینه مطالعاتی این پژوهش قرار داده شد. پس از اطلاع کامل ایشان از این پژوهش و اهداف آن، نگاه و نظر ایشان در خصوص مولفه‌های تأثیرگذار بر ارتقاء حس تعلق افراد به محله در بوستان‌ها در دوران بیماری-های فراگیر مورد پرسش قرار گرفت تا گویه‌های پراهمیت‌تر در دوران بیماری‌های فراگیر از منظر این صاحب‌نظران شناسایی گردد. همچنین از ایشان خواسته شد که در صورت نیاز کلیدواژه یا کدهای دیگری نیز اضافه نمایند. در همین راستا برخی از کلیدواژه‌های مربوط به خصوص در بخش کالبدی و گویه‌هایی چون امکانات رفاهی، بهداشتی، و توجه به ابعاد و مقیاس بوستان در جهت توجه به کنترل و عدم تکثیر عفونت در دوران همه‌گیری بیماری و حاصل توجه ویژه متخصصین مربوطه به افزایش حس تعلق افراد به محله در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ بوده است. علاوه بر آن به پالایش و نظم‌دهی کلیدواژه‌ها یا گویه‌ها پرداخته شد. در این پالایش نیز به روش دلفی استناد شد و با مراجعه به این متخصصین و صاحب‌نظران و با موافقت ایشان برخی کلیدواژه‌ها یا گویه‌های مشابه حذف گردید یا با یکدیگر جمع و با عنوانی متفاوت طرح شد.

در نهایت با اجماع نظر متخصصان، در این پژوهش ۲۵ گویه منتخب، در ذیل دو مولفه کالبدی و غیرکالبدی و ابعاد مورد مطالعه در این مولفه‌ها به منظور ارزیابی مولفه‌ها و گویه‌های موثر بوستان‌ها در ارتقا حس تعلق افراد به محله در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ به قرار جدول ۱ ارائه گردید. این گویه‌ها در ادامه به عنوان متغیرهای شکل‌دهنده پرسش‌های پرسش‌نامه در نظر گرفته شد.

جدول ۱. مولفه‌ها و گویه‌های موثر بوستان‌ها در ارتقا حس تعلق افراد به محله

مولفه	بعد	گویه	توضیحات
کالبدی	ب	مبلمان بوستان	آب‌نما، کف سازی، و نشیمن‌گاه‌ها از منظر کمیت و کیفیت، رنگ، جنس، راحتی، دوام، زیبایی، امکان خلوت‌گزینی، ساماندهی و چیدمان
		تامین امکانات رفاهی-بهداشتی استفاده‌کنندگان	نظم خدمات نگهداری، بهداشت و پاکیزگی فضای بوستان در دوران بیماری، تأمین امکانات رفاهی-بهداشتی چون سرویس بهداشتی، آب شرب، سطل زباله، تأمین امکانات تفریحی-ورزشی چون میز شطرنج و پینگ‌پنگ و زمین‌های بازی
		بازی‌پذیری بوستان	وجود فضای بازی کودک، رویت‌پذیری فضاهای بازی، و امنیت آن
		کیفیت پوشش گیاهی و فضاهای طبیعی	
		وجود عناصر نشانه‌ای و نمادهای تاریخی، فرهنگی، و	
		ارزشی مشترک در بوستان	
		ابعاد و مقیاس بوستان	جهت کنترل تراکم جمعیت در بوستان و تکثیر حداقلی بیماری و تأمین سرانه مطلوب در دوران بیماری به منظور حضور افراد در بوستان
		نورپردازی بوستان	
		کیفیت دسترسی‌ها	کیفیت دسترسی پیاده، عدم تداخل حرکت سواره و پیاده، حجم ترافیک، و استقرار بوستان در مرکز محله
		تنوع و کیفیت همسایگی‌ها و عملکردهای اطراف	وجود کاربری‌های جاذب جمعیت، تنوع فعالیت‌های فراغتی، فرهنگی، تفریحی در اطراف بوستان و عدم اختلاط کاربری‌های ناسازگار همانند کاربری‌های دارای آلودگی صوتی
		وضوح و خوانایی فضای بوستان	قابل شناسایی و درک بودن فضا
		حفظ حریم، محصوریت و ایجاد قلمرو	
		مطلوبیت زیبایی‌شناختی و آرامش بصری	کیفیت طراحی فرم بوستان شامل پیاده‌راه‌ها و فضاهای احتمالی موجود، کیفیت طراحی منظرها، و سازگاری سیمای بوستان با مشخصات فرهنگی آئینی
غیرکالبدی	ب	فاصله بوستان تا محل سکونت	
		تداغی خاطرات شخصی	
		کیفیت ایجاد تصویر ذهنی	از طریق صداها، رایحه‌ها، نمادها، مناظر و دیدها و ...
		حس سرزندگی و تحرک	
		امکان گفتگو و تعامل	

حس امنیت	فقدان جرم شامل سرقت، مزاحمت برای زنان، کودکان، و خانواده، مصرف مواد مخدر، و کاهش نیاز به نظارت مسئولین انتظامی برای برقراری امنیت
حس صمیمیت و خودمانی بودن	
همسختی	اشتراکات فرهنگی و هنجاری استفاده‌کنندگان
بوم‌مداری و محله‌محوری	
امکان کنترل و نظارت اجتماعی	ایجاد فرصت شناخت و صمیمیت اهالی محل
ایجاد و ارتقاء پیوندهای اجتماعی	
فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز	
مشارکت‌پذیری بوستان	امکان گردهمایی به منظور آموزش و آگاهی عمومی نسبت به بیماری، برگزاری جشن-های ملی - مذهبی، برگزاری رویدادهای خاص، و آئین‌های جمعی.

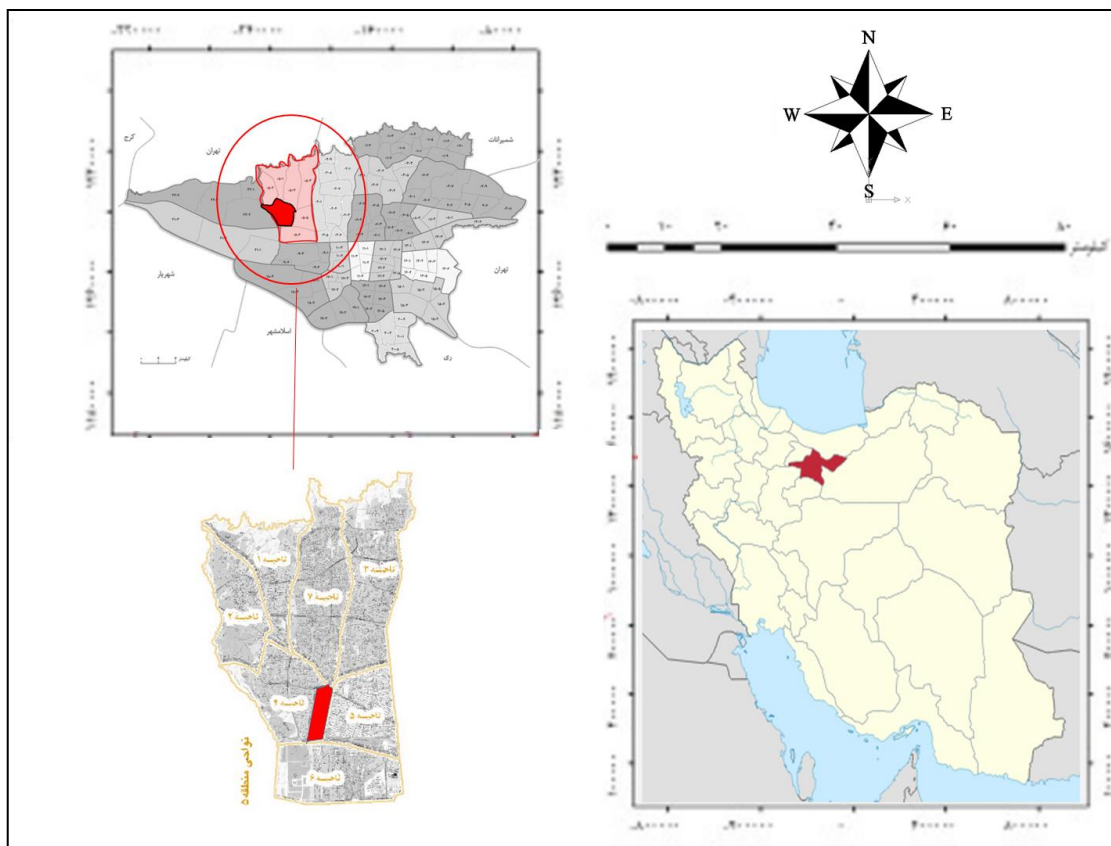
پس از شناسایی و استخراج مولفه‌های مورد مطالعه و ۲۵ گویه مربوط به این دو مولفه، برای مطالعه و بررسی تأثیر هر یک از گویه‌های مورد مطالعه در بوستان بر ارتقا حس تعلق به محله، با روش پیمایشی و ابزار پرسش‌نامه "محقق‌ساخته" اقدام شد. قابل ذکر است که نظر متخصصان و صاحب‌نظران در خصوص روایی محتوایی پرسشنامه این پژوهش مثبت بوده است. برای تشخیص پایایی و اعتبار پرسش‌نامه‌ها نیز ضریب آلفا کرونباخ محاسبه شد. این ضریب برابر با ۰/۷۲۳ بوده است که می‌توان از آن نتیجه گرفت که این پرسش‌نامه‌ها از پایایی تحقیقی لازم برخوردار بودند.

با توجه به انجام این پژوهش در زمان بیماری کووید-۱۹، روش نمونه‌گیری پژوهش حاضر، احتمالی در دسترس بوده است که در این روش افرادی مورد مطالعه قرار گرفتند که در زمان مطالعه در بوستان‌های مورد مطالعه در دسترس بودند. جامعه آماری این پژوهش کلیه افراد بالای ۱۸ سال سن در محدوده مورد مطالعه بوده‌است و حجم نمونه با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران و سهم اطمینان ۹۵ درصد و برابر با ۳۰۰ نفر تعیین گردید. از این تعداد، ۱۰۰ پرسش‌نامه بین مراجعه‌کنندگان به بوستان گلدهشت، ۱۰۰ پرسش‌نامه بین مراجعه‌کنندگان به بوستان فردوس، و ۱۰۰ پرسش‌نامه بین مراجعه‌کنندگان به بوستان فردوس، و ۱۰۰ پرسش‌نامه بین مراجعه‌کنندگان به بوستان پرواز توزیع گردید و نسبت به تکمیل پرسشنامه‌ها اقدام شد. برای اندازه‌گیری پرسش‌ها از مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت ۱ از ۵ (خیلی زیاد) تا ۱ (خیلی کم) استفاده گردید. سپس داده‌ها در نرم‌افزار SPSS20 و با روش‌های آماری توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آماره‌های استنباطی (آزمون فریدمن ۲ و آزمون واریانس یکطرفه ۳، و آزمون تی مستقل ۴) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. از طرفی از آنجایی که در منابع مرتبط با موضوع حس تعلق مردم با معیارهایی چون مدت زمان سکونت، سن، میزان تعامل، مشارکت، و حضور در مکان در ارتباط بوده است (Altman & Low, 1993; Giuliani & Feldman, 1993) (90-87, 1992)؛ علاوه بر پرسش از گویه‌های مورد نظر در هر یک از مولفه‌های کالبدی و غیرکالبدی، از پرسش‌شوندگان در خصوص سن، مدت زمان سکونت در محله، میزان مراجعه به بوستان، و دارا بودن کودک (فرزند زیر ۱۲ سال) پرسش شد و تأثیر احتمالی هر یک بر مولفه‌ها و گویه‌ها مطالعه و بررسی گردید.

محدوده‌های مورد مطالعه

نمونه مورد مطالعه در محله فردوس غرب (ناصر حجازی) از منطقه ۵ و ناحیه ۴ شهر تهران انتخاب شد. این محله از شمال به بزرگراه علامه جعفری (حکیم) و سازمان‌برنامه شمالی، از جنوب به بزرگراه شهید فهمیده (شیخ فضل‌الله) و شهرک اکباتان، از شرق به بزرگراه ستاری و بلوار فردوس شرق، و از غرب به بلوار شقایق و محله سازمان برنامه جنوبی در همین ناحیه محدود گردیده است. محله فردوس غرب به طور کلی محله‌ای مسکونی است و سایر کاربری‌ها متناسب با خدمات‌رسانی به اهالی محله شکل گرفتند. علاوه بر این وجود سه بوستان در این محله به فاصله حدودی ۵۰۰ متر زمینه را برای بررسی مولفه‌ها و گویه‌های موثر بوستان‌ها در ارتقا تعلق ساکنین و در جهت تعلق به محله مساعدتر ساخت. پس از انتخاب محله مزبور سه بوستان موجود در این محله یعنی بوستان گلدهشت، فردوس، و پرواز به عنوان نمونه به منظور مطالعه و تحلیل انتخاب گردید. بوستان فردوس در ضلع جنوبی خیابان ورزی شمالی، بوستان گلدهشت در مرکز آن، و بوستان پرواز در ضلع شمالی آن واقع است. شکل ۲ موقعیت جغرافیایی محله مورد مطالعه را در ناحیه ۴ از منطقه ۵ شهر تهران، و همچنین منطقه ۵ و ناحیه ۴ را در شهر تهران و کشور نشان می‌دهد و شکل ۳ مربوط به بوستان‌های مورد مطالعه می‌باشد.

1. 5-Grade Likert
2. Friedman test
3. One-way ANOVA
4. Independent-sample T-Test

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی محله مورد مطالعه در شهر تهران، استان، و کشور

شکل ۳. بوستان‌های مورد مطالعه (از راست: بوستان پرواز، بوستان فردوس، و بوستان گلدشت)

یافته‌ها

با بررسی پرسش‌نامه‌های تکمیل شده، نخست طبقه‌بندی پرسش‌شوندگان از نظر سن، مدت زمان سکونت در محله، میزان مراجعه به بوستان، و دارا بودن کودک به قرار جدول ۲ استخراج گردید.

جدول ۲. طبقه‌بندی پرسش‌شوندگان در ۳۰۰ پرسش‌نامه

شماره	دسته بندی	دسته بندی و تعداد داده‌ها در ۳۰۰ پرسش‌نامه		
۱	سن	۱۸-۳۵ سال	۳۶-۵۵ سال	بیشتر از ۵۵ سال
		۱۰۲	۱۱۱	۸۷
۲	مدت زمان سکونت	زیر ۵ سال	۵-۱۵ سال	بالای ۱۵ سال
		۱۱۰	۱۱۳	۷۷

۳	میزان مراجعه به بوستان	هر روز ۳۸	هفته ای یک یا دو بار ۱۰۸	ماهی یک یا دو بار ۸۱	گاه و بی‌گاه و تفنی ۷۳
۴	دارا بودن کودک	دارد ۹۰	ندارد ۲۱۰		

در ادامه به منظورشناسایی ترتیب اهمیت هر یک از گویه‌ها و مولفه‌ها از منظر پرسش‌شوندگان در ارتقا حس تعلق به محله در بوستان‌های مورد مطالعه در دوران بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ از آزمون فریدمن استفاده گردید. این آزمون در داده‌های غیرپارامتری برای تجزیه و تحلیل واریانس دو طرفه از طریق رتبه‌بندی و برای مقایسه میانگین رتبه‌بندی گروه‌های مختلف بکار می‌رود (کاظم‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۰). مطابق با جدول ۳ نتایج آزمون فریدمن نشان داد که سطح معناداری بدست آمده برای آزمون (۰/۰۰) بود که کمتر از سطح خطای پذیرفته شده در این آزمون یعنی (۰/۰۵) بود، و این بدین معنی بوده است که در سطح اطمینان ۹۵٪ میزان اهمیت داده‌ها از منظر پرسش‌شوندگان متفاوت بوده است.

جدول ۳. نتایج آزمون فریدمن

تعداد	۳۰۰
آماره خی دو	۱/۷۶
درجه آزادی	۲۴
سطح معناداری آزمون	۰/۰۰۰

جدول ۴ اولویت‌بندی گویه‌ها را با استفاده از آزمون فریدمن نشان می‌دهد. مطابق با این جدول «حس امنیت» ذیل بعد اجتماعی-فرهنگی مولفه غیرکالبدی در بوستان از دیدگاه پرسش‌شوندگان بیشترین تأثیر و «وجود عناصر نشانه‌ای و نمادهای تاریخی، فرهنگی، و ارزشی مشترک در بوستان» ذیل مولفه کالبدی، کم‌ترین تأثیر را در ارتقا حس تعلق افراد به محله در بوستان‌های مورد مطالعه در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ داشت. همچنین فاصله بوستان تا محل سکونت، کیفیت پوشش گیاهی و فضاهای طبیعی، تأمین امکانات رفاهی-بهداشتی استفاده‌کنندگان، کیفیت دسترسی‌ها، ابعاد و مقیاس بوستان، امکان کنترل و نظارت اجتماعی، مطلوبیت زیبایی‌شناختی و آرامش بصری، مشارکت‌پذیری بوستان، و حفظ حریم، محصوریت و ایجاد قلمرو پس از اولویت اول به ترتیب دارای بیشترین تأثیر در ارتقا حس تعلق افراد به محله در بوستان‌های مورد مطالعه در دوران بیماری بودند و ۱۰ اولویت برتر پرسش‌شوندگان را شامل گردید. در بین این ده اولویت، ۷ مورد مربوط به مولفه کالبدی و ۳ مورد مربوط به بعد اجتماعی-فرهنگی مولفه غیرکالبدی بوده است. همچنین ابعاد فردی مولفه غیرکالبدی در اولویت ۱۱، ۱۵، و ۲۱ پرسش‌شوندگان مشهود است.

جدول ۴. اولویت‌بندی گویه‌ها

اولویت	گویه	بعد	مولفه	میانگین رتبه
۱	حس امنیت	اجتماعی-فرهنگی	غیرکالبدی	۱۸/۱۴
۲	فاصله بوستان تا محل سکونت	-	کالبدی	۱۷/۸۴
۳	کیفیت پوشش گیاهی و فضاهای طبیعی	-	کالبدی	۱۷/۸۲
۴	تأمین امکانات رفاهی-بهداشتی استفاده‌کنندگان	-	کالبدی	۱۶/۹۴
۵	کیفیت دسترسی‌ها	-	کالبدی	۱۶/۴۳
۶	ابعاد و مقیاس بوستان	-	کالبدی	۱۴/۹۸
۷	امکان کنترل و نظارت اجتماعی	اجتماعی-فرهنگی	غیرکالبدی	۱۴/۹۲
۸	مطلوبیت زیبایی‌شناختی و آرامش بصری	-	کالبدی	۱۴/۸۸
۹	مشارکت‌پذیری بوستان	اجتماعی-فرهنگی	غیرکالبدی	۱۴/۵۵
۱۰	حفظ حریم، محصوریت و ایجاد قلمرو	-	کالبدی	۱۴/۴۹
۱۱	حس سرزندگی و تحرک	فردی	غیرکالبدی	۱۴/۰۲
۱۲	امکان گفتگو و تعامل	اجتماعی-فرهنگی	غیرکالبدی	۱۳/۸۹
۱۳	ایجاد و ارتقاء پیوندهای اجتماعی	اجتماعی-فرهنگی	غیرکالبدی	۱۳/۴۵
۱۴	حس صمیمیت و خودمانی بودن	اجتماعی-فرهنگی	غیرکالبدی	۱۳/۱۲

۱۲/۸۷	غیرکالبدی	فردی	تداعی خاطرات شخصی	۱۵
۱۲/۸۲	کالبدی	-	تنوع و کیفیت همسایگی‌ها و عملکردهای اطراف	۱۶
۱۲/۷۴	کالبدی	-	میلان بوستان	۱۷
۱۱/۲۴	غیرکالبدی	اجتماعی-فرهنگی	هم‌سنجی	۱۸
۱۰/۳۳	غیرکالبدی	اجتماعی-فرهنگی	بوم‌مداری و محله‌محوری	۱۹
۹/۹۰	کالبدی	-	بازی‌پذیری بوستان	۲۰
۹/۷۵	غیرکالبدی	فردی	کیفیت ایجاد تصویر ذهنی	۲۱
۸/۵۶	کالبدی	-	وضوح و خوانایی فضای بوستان	۲۲
۷/۶۳	غیرکالبدی	اجتماعی-فرهنگی	فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز	۲۳
۷/۰۳	کالبدی	-	نورپردازی بوستان	۲۴
۶/۶۵	کالبدی	-	وجود عناصر نشانه‌ای و نمادهای تاریخی، فرهنگی، و ارزشی مشترک در بوستان	۲۵

در جدول ۵ همچنین میانگین و انحراف معیار کلی گویه‌های مورد مطالعه از طریق استخراج آمار توصیفی آن‌ها در ذیل آزمون فریدمن آمد. با توجه به اینکه پرسش‌ها در طیف پنج درجه‌ای لیکرت تنظیم شد، میزان متوسط برای گویه‌ها عدد ۳ در نظر گرفته شد. مطابق با این جدول تمامی گویه‌ها دارای میانگینی بیشتر از حد متوسط بودند. همچنین میانگین کلی گویه‌های مولفه کالبدی ۳/۹۵ و مولفه غیرکالبدی ۳/۹۰ بود. بدین ترتیب از منظر پرسش‌شوندگان مولفه‌های کالبدی تأثیر بیشتری بر ارتقا حس تعلق ایشان به محله داشت. در مولفه غیرکالبدی میانگین گویه‌های مربوط به بعد فردی ۳/۸۶ و بعد اجتماعی-فرهنگی ۳/۹۴ بوده است، بدین معنی که تأثیر بعد اجتماعی-فرهنگی مولفه غیرکالبدی نسبت به بعد فردی آن بر پرسش‌شوندگان بیشتر بوده است.

جدول ۵. آمار توصیفی گویه‌ها (میانگین و انحراف معیار)

میانگین مولفه	میانگین بعد	انحراف معیار	میانگین گویه	گویه	مولفه بعد
۳/۹۵	-	۰/۷۱	۳/۹۳	میلان بوستان	کالبدی
		۰/۵۷	۴/۴۳	تامین امکانات رفاهی-بهداشتی استفاده‌کنندگان	
		۱/۱۳	۳/۵۱	بازی‌پذیری بوستان	
		۰/۵۳	۴/۵۴	کیفیت پوشش گیاهی و فضاهای طبیعی	
		۰/۷۲	۳/۱۳	وجود عناصر نشانه‌ای و نمادهای تاریخی، فرهنگی، و ارزشی مشترک در بوستان	
		۰/۶۹	۴/۲۳	ابعاد و مقیاس بوستان	
		۰/۹۷	۳/۰۹	نورپردازی بوستان	
		۰/۶۶	۴/۳۸	کیفیت دسترسی‌ها	
		۰/۷۲	۳/۹۴	تنوع و کیفیت همسایگی‌ها و عملکردهای اطراف	
		۰/۹۲	۴/۳۴	وضوح و خوانایی فضای بوستان	
		۰/۶۰	۴/۱۶	حفظ حریم، محصوریت و ایجاد قلمرو	
		۰/۸۱	۴/۱۹	مطلوبیت زیبایی‌شناختی و آرامش بصری	
		۰/۶۷	۴/۵۳	فاصله بوستان تا محل سکونت	
		۳/۹۰	۳/۸۶	۰/۷۵	
۰/۷۶	۳/۵۴			کیفیت ایجاد تصویر ذهنی	
۰/۷۸	۴/۱۰			حس سرزندگی و تحرک	
۰/۷۶	۴/۰۷			امکان گفتگو و تعامل	
۰/۵۲	۴/۵۹			حس امنیت	
۰/۸۲	۳/۹۶			حس صمیمیت و خودمانی بودن	
۰/۹۲	۳/۷۰			هم‌سنجی	
۰/۹۷	۳/۶۰			بوم‌مداری و محله‌محوری	
۰/۶۵	۴/۲۱			امکان کنترل و نظارت اجتماعی	
۰/۸۲	۴/۰۰			ایجاد و ارتقاء پیوندهای اجتماعی	
۳/۹۴	۳/۹۴	۰/۸۸	۳/۲۲	فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز	اجتماعی-فرهنگی
		۰/۶۸	۴/۱۶	مشارکت‌پذیری بوستان	

در ادامه برای مقایسه میانگین گویه‌ها بر اساس سن، میزان مراجعه به بوستان، و مدت زمان سکونت در محله، از آزمون واریانس یکطرفه استفاده شد. این آزمون در حقیقت میانگین‌های بیش از دو گروه آماری جامعه را با هدف یافتن تفاوت‌های معنادار بین آن‌ها مقایسه می‌کند. نتایج حاصل از آزمون واریانس یکطرفه بین سن پرسش‌شوندگان و گویه‌های مورد مطالعه نشان داد که در اکثر گویه‌ها تفاوت معناداری بین مقادیر میانگین از منظر ۳ گروه سنی مورد مطالعه، وجود داشته است. این گویه‌ها نخست با سطح معناداری کمتر از سطح خطای پذیرفته شده در این آزمون یعنی ۰/۰۵ شناسایی گردید. جدول ۶ برخی از گویه‌های دارای بیشترین تفاوت معنادار را نشان می‌دهد. سپس میانگین گویه‌های شناسایی شده به قرار جدول ۷ استخراج و بررسی شد. تفاوت معنادار بین مجموع مربعات درون‌گروهی و بین‌گروهی موجود در گویه‌های معرفی شده در جدول ۶ نشان از تفاوت معنادار موجود بین میانگین این گویه‌ها بین گروه‌های مختلف سنی مورد مطالعه دارد. مطابق با این جدول بیشترین تفاوت پاسخ‌های پرسش‌شوندگان دارای گروه‌های سنی مختلف به ترتیب مربوط به وضوح و خوانایی بوستان ($f=۶۴/۴۵$)، نورپردازی بوستان ($f=۴۷/۶۴$)، امکان کنترل و نظارت اجتماعی ($f=۳۷/۶۱$) حس صمیمیت و خودمانی بودن ($f=۳۷/۰۱$)، امکان گفتگو و تعامل ($f=۳۳/۰۷$) بوده است.

جدول ۶. نتایج آزمون واریانس یکطرفه بین سن پرسش‌شوندگان و برخی گویه‌های دارای بیشترین تفاوت معنادار

مولفه	بعد	گویه	مجموع مربعات (Sum of Squares)	df	f	Sig.
کالبدی	میلان بوستان	بین گروهی	۱۱/۱۷	۲		
		درون گروهی	۱۴۱/۸۰	۲۹۷	۱۱/۶۲	۰/۰۰۰
		کل	۱۵۲/۹۲	۲۹۹		
	ابعاد و مقیاس بوستان	بین گروهی	۹/۸۲	۲		
		درون گروهی	۱۳۶/۳۴	۲۹۷	۱۰/۷۳۰	۰/۰۰۰
		کل	۱۴۶/۱۹	۲۹۹		
	نورپردازی بوستان	بین گروهی	۶۹/۱۲	۲		
		درون گروهی	۲۱۵/۴۵	۲۹۷	۴۷/۶۴	۰/۰۰۰
		کل	۲۸۴/۵۷	۲۹۹		
	وضوح و خوانایی فضای بوستان	بین گروهی	۷۷/۲۸	۲		
		درون گروهی	۱۷۸/۰۳	۲۹۷	۶۴/۴۵	۰/۰۰۰
		کل	۲۵۵/۳۲	۲۹۹		
مطلوبیت زیبایی‌شناختی و آرامش بصری	بین گروهی	۱۸/۲۱	۲			
	درون گروهی	۱۷۹/۱۸	۲۹۷	۱۵/۰۹	۰/۰۰۰	
	کل	۱۹۷/۳۹	۲۹۹			
فاصله بوستان تا محل سکونت	بین گروهی	۲۲/۰۵	۲			
	درون گروهی	۱۱۴/۶۱	۲۹۷	۲۸/۵۷	۰/۰۰۰	
	کل	۱۳۶/۶۶	۲۹۹			
تداعی خاطرات شخصی	بین گروهی	۲۲/۱۸	۲			
	درون گروهی	۱۴۶/۲۵	۲۹۷	۲۲/۵۲	۰/۰۰۰	
	کل	۱۶۸/۴۳	۲۹۹			
اجتماعی-فرهنگی	امکان گفتگو و تعامل	بین گروهی	۳۱/۶۰	۲		
		درون گروهی	۱۴۱/۹۲	۲۹۷	۲۳/۰۷	۰/۰۰۰
		کل	۱۷۳/۵۳	۲۹۹		
	حس صمیمیت و خودمانی بودن	بین گروهی	۴۰/۶۳	۲		
		درون گروهی	۱۶۳/۰۳	۲۹۷	۳۷/۰۱	۰/۰۰۰
		کل	۲۰۳/۶۶	۲۹۹		
	هم‌سنجی	بین گروهی	۳۸/۲۸	۲		
		درون گروهی	۲۱۷/۹۰	۲۹۷	۲۶/۰۹	۰/۰۰۰
		کل	۲۵۶/۱۸	۲۹۹		
	بوم‌مداری و محله‌محوری	بین گروهی	۲۹/۰۰	۲		
		درون گروهی	۲۵۶/۷۹	۲۹۷	۱۶/۷۷	۰/۰۰۰
		کل	۲۸۵/۷۹	۲۹۹		
امکان کنترل و نظارت اجتماعی	بین گروهی	۲۵/۵۳	۲			
	درون گروهی	۲۵/۵۳	۲	۳۷/۶۱	۰/۰۰۰	

				درون گروهی	
		۲۹۷	۱۰۰/۸۱	کل	
		۲۹۹	۱۲۶/۲۴	بین گروهی	
		۲	۳۷/۱۵	درون گروهی	
۰/۰۰۰	۲۳/۰۶	۲۹۷	۱۷۴/۸۳	کل	ایجاد و ارتقاء پیوندهای اجتماعی
		۲۹۹	۲۰۱/۹۸		

نتایج حاصل از بررسی میانگین این گویه‌ها در جدول ۷ نشان داده است که به عنوان مثال در گویۀ وضوح و خوانایی بوستان، بیشترین تفاوت بین آرا پرسش‌شوندگان در خصوص نقش وضوح و خوانایی بوستان در ایجاد حس تعلق به آن مربوط به گروه سنی بالای ۵۵ سال با میانگین ۴/۱۲ و گروه سنی ۱۸-۳۵ سال با میانگین ۲/۹۳ بوده است. بدین ترتیب میزان اهمیت وضوح و خوانایی بوستان در ارتقا حس تعلق به محله برای گروه سنی بالای ۵۵ سال نسبت به سایر گروه‌های سنی قابل دریافت است. به همین ترتیب تفاوت معنادار موجود بین سایر گویه‌های شناسایی شده در جدول ۶ نیز با رجوع به جدول ۷ و بررسی میانگین گویه‌ها قابل بررسی است.

جدول ۷. نتایج بررسی میانگین گویه‌های شناسایی شده از منظر سن پرسش‌شوندگان

مؤلفه	بُعد	گویه	سن						
			بالای ۵۵ سال	۳۶-۵۵ سال	۱۸-۳۵ سال	کل			
			میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	
کابندی	فردی	میلان بوستان	۴/۲۱	۰/۶۴	۳/۹۰	۰/۷۹	۳/۷۳	۰/۷۹	
		ابعاد و مقیاس بوستان	۴/۰۲	۰/۵۱	۴/۴۵	۰/۸۳	۴/۱۷	۰/۸۳	
		نورپردازی بوستان	۳/۷۸	۱/۰۳	۲/۵۹	۰/۷۶	۳/۰۳	۰/۷۶	
		وضوح و خوانایی فضای بوستان	۴/۱۲	۰/۸۰	۳/۰۹	۰/۸۴	۲/۹۳	۰/۸۴	
		مطلوبیت زیبایی‌شناختی و آرامش بصری	۴/۱۹	۰/۷۴	۴/۴۷	۰/۹۰	۳/۸۹	۰/۹۰	
		فاصله بوستان تا محل سکونت	۴/۷۵	۰/۷۴	۴/۷۰	۰/۹۰	۴/۱۵	۰/۹۰	
بهره‌کابندی	اجتماعی-فرهنگی	تداوی خاطرات شخصی	۴/۳۷	۰/۶۰	۳/۸۱	۰/۸۶	۳/۷۴	۰/۸۶	
		امکان گفتگو و تعامل	۴/۴۹	۰/۶۷	۳/۶۹	۰/۷۰	۴/۱۱	۰/۷۰	
		حس صمیمیت و خودمانی بودن	۴/۲۴	۰/۸۲	۳/۴۸	۰/۷۲	۴/۲۵	۰/۷۲	
		هم‌پسختی	۳/۷۵	۰/۹۲	۴/۰۹	۰/۸۱	۳/۲۴	۰/۸۱	
		بوم‌مداری و محله‌محوری	۳/۷۰	۰/۹۱	۳/۹۰	۱/۰۰	۳/۱۸	۱/۰۰	
		امکان کنترل و نظارت اجتماعی	۴/۳۴	۰/۵۰	۴/۴۷	۰/۶۲	۳/۸۱	۰/۶۲	
		ایجاد و ارتقاء پیوندهای اجتماعی	۴/۳۶	۰/۸۳	۳/۶۳	۰/۷۳	۴/۰۹	۰/۷۳	

نتایج حاصل از آزمون واریانس یکطرفه بین میزان مراجعه به بوستان و گویه‌های مورد مطالعه نیز وجود تفاوت معناداری را بین برخی گویه‌ها نشان داده است. مطابق با جدول ۸ که نتایج این آزمون را در برخی گویه‌های دارای بیشترین تفاوت معنادار نشان می‌دهد بیشترین تفاوت پاسخ‌های پرسش‌شوندگان به ترتیب مربوط به کیفیت دسترسی‌ها ($f=22/59$)، فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز ($f=20/71$)، ایجاد و ارتقاء پیوندهای اجتماعی ($f=20/40$)، بازی‌پذیری بوستان ($f=20/26$)، و کیفیت ایجاد تصویر ذهنی ($f=19/23$) بوده است.

جدول ۸. نتایج آزمون واریانس یکطرفه بین میزان مراجعه پرسش‌شوندگان به بوستان‌ها و برخی گویه‌های دارای بیشترین تفاوت معنادار

مؤلفه	بعد	گویه	مجموع مربعات (Sum of Squares)	df	f	Sig.
کابندی	بازی‌پذیری بوستان	بین گروهی	۶۵/۰۴	۳		
		درون گروهی	۳۱۵/۶۴	۲۹۶	۲۰/۲۶	۰/۰۰۰
		کل	۳۸۰/۶۸	۲۹۹		
		نورپردازی بوستان	۳۵/۴۷	۳	۱۴/۰۵	۰/۰۰۰

نام نویسنده مسئول و همکاران: عنوان مقاله

مؤلفه	بعد	گویه	هر روز		هفته‌ای یک یا دوبار		ماه‌ی یک یا دو بار		گاه و بی‌گاه و تقنی	انحراف میانگین معیار	
			انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین			
فردی	کیفیت دسترسی‌ها	درون گروهی	۲۴۹/۰۹	۲۴۹	۲۴۹/۰۹	۲۴۹	۲۴۹/۰۹	۲۴۹	۲۴۹	۲۴۹	
			کل	۲۸۴/۵۷	۲۹۹	۲۸۴/۵۷	۲۹۹	۲۸۴/۵۷	۲۹۹	۲۸۴/۵۷	۲۹۹
		بین گروهی	۲۴/۴۴	۳	۲۴/۴۴	۳	۲۴/۴۴	۳	۲۴/۴۴	۳	۲۴/۴۴
			درون گروهی	۱۰۶/۷۰	۲۹۶	۱۰۶/۷۰	۲۹۶	۱۰۶/۷۰	۲۹۶	۱۰۶/۷۰	۲۹۶
		کل	۱۳۱/۱۴	۲۹۹	۱۳۱/۱۴	۲۹۹	۱۳۱/۱۴	۲۹۹	۱۳۱/۱۴	۲۹۹	۱۳۱/۱۴
			بین گروهی	۱۴/۴۶	۳	۱۴/۴۶	۳	۱۴/۴۶	۳	۱۴/۴۶	۳
	فاصله بوستان تا محل سکونت	درون گروهی	۱۲۲/۱۹	۲۹۶	۱۲۲/۱۹	۲۹۶	۱۲۲/۱۹	۲۹۶	۱۲۲/۱۹	۲۹۶	
			کل	۱۳۶/۶۶	۲۹۹	۱۳۶/۶۶	۲۹۹	۱۳۶/۶۶	۲۹۹	۱۳۶/۶۶	۲۹۹
		بین گروهی	۲۸/۷۶	۳	۲۸/۷۶	۳	۲۸/۷۶	۳	۲۸/۷۶	۳	
			درون گروهی	۱۴۷/۵۸	۲۹۶	۱۴۷/۵۸	۲۹۶	۱۴۷/۵۸	۲۹۶	۱۴۷/۵۸	۲۹۶
		کل	۱۷۶/۳۴	۲۹۹	۱۷۶/۳۴	۲۹۹	۱۷۶/۳۴	۲۹۹	۱۷۶/۳۴	۲۹۹	۱۷۶/۳۴
			بین گروهی	۱۹/۲۵	۳	۱۹/۲۵	۳	۱۹/۲۵	۳	۱۹/۲۵	۳
کیفیت ایجاد تصویر ذهنی	درون گروهی	۱۶۸/۱۳	۲۹۶	۱۶۸/۱۳	۲۹۶	۱۶۸/۱۳	۲۹۶	۱۶۸/۱۳	۲۹۶		
		کل	۱۸۷/۲۸	۲۹۹	۱۸۷/۲۸	۲۹۹	۱۸۷/۲۸	۲۹۹	۱۸۷/۲۸	۲۹۹	
	بین گروهی	۱۸/۲۸	۳	۱۸/۲۸	۳	۱۸/۲۸	۳	۱۸/۲۸	۳		
		درون گروهی	۱۵۵/۱۴	۲۹۶	۱۵۵/۱۴	۲۹۶	۱۵۵/۱۴	۲۹۶	۱۵۵/۱۴	۲۹۶	
	کل	۱۷۳/۵۳	۲۹۹	۱۷۳/۵۳	۲۹۹	۱۷۳/۵۳	۲۹۹	۱۷۳/۵۳	۲۹۹	۱۷۳/۵۳	
		بین گروهی	۲۴/۱۴	۳	۲۴/۱۴	۳	۲۴/۱۴	۳	۲۴/۱۴	۳	
حس سرزندگی و تحرک	درون گروهی	۱۷۹/۵۲	۲۹۶	۱۷۹/۵۲	۲۹۶	۱۷۹/۵۲	۲۹۶	۱۷۹/۵۲	۲۹۶		
		کل	۲۰۲/۶۶	۲۹۹	۲۰۲/۶۶	۲۹۹	۲۰۲/۶۶	۲۹۹	۲۰۲/۶۶	۲۹۹	
	بین گروهی	۳۴/۶۰	۳	۳۴/۶۰	۳	۳۴/۶۰	۳	۳۴/۶۰	۳		
		درون گروهی	۱۶۷/۳۷	۲۹۶	۱۶۷/۳۷	۲۹۶	۱۶۷/۳۷	۲۹۶	۱۶۷/۳۷	۲۹۶	
	کل	۲۰۱/۹۸	۲۹۹	۲۰۱/۹۸	۲۹۹	۲۰۱/۹۸	۲۹۹	۲۰۱/۹۸	۲۹۹	۲۰۱/۹۸	
		بین گروهی	۴۰/۶۱	۳	۴۰/۶۱	۳	۴۰/۶۱	۳	۴۰/۶۱	۳	
فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز	۱۹۲/۴۲	۲۹۶	۱۹۲/۴۲	۲۹۶	۱۹۲/۴۲	۲۹۶	۱۹۲/۴۲	۲۹۶	۱۹۲/۴۲		
	کل	۲۳۴/۰۳	۲۹۹	۲۳۴/۰۳	۲۹۹	۲۳۴/۰۳	۲۹۹	۲۳۴/۰۳	۲۹۹		

با بررسی میانگین این گویه‌ها در جدول ۹ در می‌یابیم که به عنوان مثال در گویه کیفیت دسترسی‌های بوستان، بیشترین تفاوت بین آرا پرسش‌شوندگان بین مراجعه هر روز (۳/۸۹) و مراجعه یک یا دوبار در ماه به بوستان (۴/۶۰) بوده است. بدین ترتیب اهمیت بیشتر کیفیت دسترسی برای افرادی که به طور متوسط یک یا دوبار در ماه به بوستان مراجعه می‌کنند نسبت به سایر گروه‌ها قابل دریافت است. از دلایل این اهمیت گاه می‌تواند فاصله بیشتر ایشان تا بوستان باشد که لزوم توجه بیشتر به دسترسی‌های آن را توجیه می‌کند. تفاوت معنادار موجود بین سایر گویه‌ها نیز به همین ترتیب قابل بررسی است.

جدول ۹. نتایج بررسی میانگین گویه‌های شناسایی شده از منظر میزان مراجعه به بوستان‌ها

مؤلفه	بعد	گویه	هر روز		هفته‌ای یک یا دوبار		ماه‌ی یک یا دو بار		گاه و بی‌گاه و تقنی	انحراف میانگین معیار
			انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین		
کابندی	کیفیت دسترسی‌ها	میلان بوستان	۳/۷۲	۳/۷۲	۳/۸۸	۳/۸۸	۴/۱۷	۴/۱۷	۳/۸۴	۳/۸۴
			بازی‌پذیری بوستان	۳/۲۱	۳/۲۱	۳/۰۲	۳/۰۲	۳/۸۰	۳/۸۰	۴/۳۹
		نورپردازی بوستان	۲/۵۶	۲/۵۶	۳/۱۴	۳/۱۴	۳/۴۶	۳/۴۶	۲/۹۷	۲/۹۷
			کیفیت دسترسی‌ها	۳/۸۹	۳/۸۹	۴/۴۹	۴/۴۹	۴/۶۰	۴/۶۰	۴/۵۰
		تنوع و کیفیت همسایگی‌ها و عملکردهای اطراف	۳/۶۴	۳/۶۴	۴/۰۴	۴/۰۴	۴/۰۹	۴/۰۹	۳/۸۹	۳/۸۹
			وضوح و خوانایی فضای بوستان	۳/۲۳	۳/۲۳	۳/۳۴	۳/۳۴	۳/۶۲	۳/۶۲	۲/۷۶
	فاصله بوستان تا محل سکونت	کیفیت ایجاد تصویر ذهنی	۴/۱۵	۴/۱۵	۴/۶۸	۴/۶۸	۴/۶۱	۴/۶۱	۴/۷۱	۴/۷۱
			حس سرزندگی و تحرک	۴/۵۳	۴/۵۳	۴/۰۱	۴/۰۱	۳/۹۱	۳/۹۱	۳/۲۶
		امکان گفتگو و تعامل	۴/۵۳	۴/۵۳	۳/۹۵	۳/۹۵	۴/۳۹	۴/۳۹	۴/۰۰	۴/۰۰
			کیفیت دسترسی‌ها	۳/۷۲	۳/۷۲	۳/۸۸	۳/۸۸	۴/۱۷	۴/۱۷	۳/۸۴
		بازی‌پذیری بوستان	۳/۲۱	۳/۲۱	۳/۰۲	۳/۰۲	۳/۸۰	۳/۸۰	۴/۳۹	۴/۳۹
			نورپردازی بوستان	۲/۵۶	۲/۵۶	۳/۱۴	۳/۱۴	۳/۴۶	۳/۴۶	۲/۹۷

فصلنامه علمی پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، سال دوازده، شماره ۳، پیاپی ۲۵، زمستان ۱۴۰۰

۴/۰۲	۰/۷۴	۳/۵۴	۰/۹۴	۴/۲۵	۰/۶۹	۴/۰۲	۰/۶۳	حس صمیمیت و خودمانی بودن
۳/۸۹	۰/۶۳	۳/۵۵	۰/۹۴	۴/۳۷	۰/۶۴	۴/۳۳	۰/۷۵	ایجاد و ارتقاء پیوندهای اجتماعی
۳/۸۳	۰/۶۳	۲/۹۸	۰/۸۹	۳/۱۵	۰/۷۳	۲/۷۶	۰/۶۷	فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز

نتایج آزمون واریانس یکطرفه نشان داده است که مدت زمان سکونت در محله مورد مطالعه تفاوت معناداری را در پاسخ پرسش‌شوندگان به برخی گویه‌ها ایجاد کرده است. مطابق با جدول ۱۰ بیشترین تفاوت پاسخ‌های پرسش‌شوندگان به ترتیب مربوط به وضوح و خوانایی فضای بوستان ($f=۲۵/۲۹$)، نورپردازی بوستان ($f=۲۲/۳۰$)، میلمان بوستان ($f=۲۰/۶۲$)، تداعی خاطرات شخصی ($f=۱۸/۱۲$)، و فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز ($f=۱۶/۵۷$) بوده است.

جدول ۱۰. نتایج آزمون واریانس یکطرفه بین مدت زمان سکونت پرسش‌شوندگان در محله و برخی گویه‌های دارای بیشترین تفاوت معنادار

مولفه	بعد	گویه	مجموع مربعات (Sum of Squares)	df	f	Sig.
کابندی	میلان بوستان	بین گروهی	۱۸/۶۵	۲	۲۰/۶۲	۰/۰۰۰
		درون گروهی	۱۳۴/۲۶	۲۹۷		
		کل	۱۵۲/۹۲	۲۹۹		
کابندی	نورپردازی بوستان	بین گروهی	۳۷/۱۶	۲	۲۲/۳۰	۰/۰۰۰
		درون گروهی	۲۴۷/۴۰	۲۹۷		
		کل	۲۸۴/۵۷	۲۹۹		
کابندی	وضوح و خوانایی فضای بوستان	بین گروهی	۳۷/۱۵	۲	۲۵/۲۹	۰/۰۰۰
		درون گروهی	۲۱۸/۱۶	۲۹۷		
		کل	۲۵۵/۳۲	۲۹۹		
فردی	تداعی خاطرات شخصی	بین گروهی	۱۸/۳۲	۲	۱۸/۱۲	۰/۰۰۰
		درون گروهی	۱۵۰/۱۱	۲۹۷		
		کل	۱۶۸/۴۳	۲۹۹		
غیر کابندی	فرهنگی-اجتماعی	فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز	۲۳/۴۹	۲	۱۶/۵۷	۰/۰۰۰
		درون گروهی	۲۱۰/۵۳	۲۹۷		
		کل	۲۳۴/۰۳	۲۹۹		

با مراجعه به جدول ۱۱ که در آن میانگین گویه‌های شناسایی‌شده از منظر مدت زمان سکونت پرسش‌شوندگان در محله آمده است می‌توان دریافت که به عنوان مثال در گویه وضوح و خوانایی بوستان، بیشترین تفاوت بین آرا پرسش‌شوندگان مربوط به سکونت بالای ۱۵ سال ($۳/۹۲$) و ۵-۱۵ سال ($۳/۰۴$) در محله بوده است. بدین ترتیب می‌توان دریافت که برای افرادی که مدت زمان بیشتری در این محله ساکن بوده‌اند وجود وضوح و خوانایی در بوستان‌های مورد مطالعه، اهمیت بیشتری بر ارتقا حس تعلق به محله داشته است.

جدول ۱۱. نتایج بررسی میانگین گویه‌های شناسایی‌شده از منظر مدت زمان سکونت پرسش‌شوندگان در محله

مولفه	بعد	گویه	مدت زمان سکونت					
			زیر ۵ سال	۵-۱۵ سال	بالای ۱۵ سال			
			میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
کابندی	میلان بوستان		۳/۹۷	۰/۵۹	۳/۶۶	۰/۷۸	۴/۲۹	۰/۵۸
		نورپردازی بوستان	۲/۸۶	۰/۹۸	۲/۹۰	۰/۹۷	۳/۶۸	۰/۶۹
		وضوح و خوانایی فضای بوستان	۳/۲۳	۰/۸۴	۳/۰۴	۰/۹۵	۳/۹۲	۰/۷۰
غیر کابندی	فردی-اجتماعی-فرهنگی	تداعی خاطرات شخصی	۳/۸۲	۰/۷۰	۳/۷۹	۰/۷۵	۴/۳۷	۰/۶۴
		فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز	۳/۵۴	۰/۷۳	۳/۱۷	۰/۹۸	۲/۸۳	۰/۷۵

همچنین بررسی تأثیر دارا بودن کودک بر میانگین گویه‌ها از طریق آزمون تی مستقل صورت پذیرفت. آزمون تی مستقل برای مقایسه میانگین‌های دو گروه آماری مستقل کاربرد دارد. نتایج حاصل از این آزمون به قرار جدول ۱۲ ارائه گردید. مطابق با این جدول دارا بودن یا نبودن کودک در پاسخ پرسش‌شوندگان به برخی گویه‌ها یا به عبارتی احساس تعلق پرسش‌شوندگان به بوستان در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ تفاوت معناداری ایجاد کرد. به عنوان مثال برای افراد دارای کودک گویه بازی‌پذیری بوستان در ایام همه‌گیری کووید-۱۹ نسبت به افراد بدون کودک اهمیت بیشتری یافته است. همچنین است گویه ابعاد و مقیاس بوستان به سبب کنترل تراکم جمعیت در بوستان و تکثیر حداقلی بیماری و تأمین سرانه مطلوب در دوران بیماری به منظور کنترل حضور کودک در بوستان. میانگین گویه‌های دیگری چون وضوح و خوانایی فضای بوستان، کیفیت ایجاد تصویر ذهنی، و فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز نیز تفاوت معنی‌داری در بین افراد دارای کودک و بدون کودک داشت.

جدول ۱۲. نتایج آزمون تی مستقل به منظور بررسی تأثیر دارا بودن کودک بر گویه‌های مورد مطالعه

مؤلفه	بعد	گویه	دارا بودن کودک			
			کودک دارد	کودک ندارد		
			انحراف میانگین	انحراف معیار		
کالبدی		میلان بوستان	۳/۹۳	۰/۵۹		
		تأمین امکانات رفاهی-بهداشتی استفاده‌کنندگان	۴/۴۸	۰/۶۵		
		بازی‌پذیری بوستان	۴/۶۸	۰/۵۳		
		کیفیت پوشش گیاهی و فضاها طبیعی	۴/۶۰	۰/۵۵		
		وجود عناصر نشانه‌ای و نمادهای تاریخی، فرهنگی، و ارزشی مشترک در بوستان	۳/۰۴	۰/۷۳		
		ابعاد و مقیاس بوستان	۴/۵۳	۰/۵۶		
		نورپردازی بوستان	۳/۱۷	۰/۸۹		
		کیفیت دسترسی‌ها	۴/۵۰	۰/۶۴		
		تنوع و کیفیت همسایگی‌ها و عملکردهای اطراف	۳/۸۰	۰/۷۰		
		وضوح و خوانایی فضای بوستان	۳/۰۶	۱/۰۱		
		حفظ حریم، محصوریت و ایجاد قلمرو	۴/۲۷	۰/۶۷		
		مطلوبیت زیبایی‌شناختی و آرامش بصری	۳/۹۸	۰/۸۹		
		فاصله بوستان تا محل سکونت	۴/۷۰	۰/۴۶		
		تداعی خاطرات شخصی	۳/۷۵	۰/۸۷		
روانی		کیفیت ایجاد تصویر ذهنی	۳/۲۰	۰/۶۵		
		حس سرزندگی و تحرک	۳/۹۴	۰/۷۳		
		امکان گفتگو و تعامل	۴/۰۲	۰/۷۰		
		حس امنیت	۴/۵۷	۰/۵۱		
		حس صمیمیت و خودمانی بودن	۳/۹۳	۰/۷۶		
		اجتماعی-فرهنگی		هم‌سنجی	۳/۵۲	۱/۱۲
				بوم‌مداری و محله‌محوری	۳/۷۰	۱/۱۲
				امکان کنترل و نظارت اجتماعی	۴/۳۱	۰/۶۹
				ایجاد و ارتقاء پیوندهای اجتماعی	۴/۰۳	۰/۸۷
				فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز	۲/۸۱	۰/۷۳
مشارکت‌پذیری بوستان	۴/۰۱			۰/۸۰		

بحث و نتیجه‌گیری

در سال‌های اخیر همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ با تحدید حضور مردم در سطح محلات، و در همراهی با توسعه نابسامان شهری و بحران‌های حاصل از زندگی مدرن، موجب افزایش احساس بیگانگی بین مردم و محیط، و کاهش انس، پیوند، و تعلق فرد به محیط گشته است. به دنبال این امر، در دوران همه‌گیری این بیماری مردم به آسیب‌های روانی بسیاری نظیر افسردگی، استرس، و اضطراب دچار شده‌اند. به همین دلیل شناسایی و ارزیابی مولفه‌های موثر در ایجاد حس تعلق افراد به فضاهای موجود در محلات شهری در دوران این بیماری حائز اهمیت است. از این رو این پژوهش در پی شناسایی و ارزیابی مولفه‌های موثر بوستان‌ها در ارتقا حس تعلق افراد به محله در دوران همه-

گیری کووید-۱۹ از طریق موردپژوهی در بوستان‌های گلشدت، فردوس، و پرواز در محله فردوس غرب در منطقه ۵ تهران بود. پژوهش گویه‌های موثر بوستان‌ها در ارتقا حس تعلق افراد به محله در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ را با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، و روش تحلیل محتوا و دلفی ذیل دو مولفه کالبدی و غیرکالبدی ارائه کرد. این گویه‌ها در مولفه غیرکالبدی شامل دو بعد فردی و اجتماعی-فرهنگی بود. در مجموع ۲۵ گویه در ذیل این دو مولفه شناسایی گردید که با تدوین پرسش‌نامه محقق ساخته و با استفاده از نرم‌افزار SPSS و با روش‌های آماری توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آماره‌های استنباطی (آزمون فریدمن، آزمون واریانس یکطرفه، و آزمون تی مستقل) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. همچنین به طبقه‌بندی پرسش‌شوندگان از نظر سن، میزان مراجعه به بوستان، مدت سکونت در محله، و دارا بودن کودک پرداخته شد.

نتایج حاصل از اولویت‌بندی گویه‌ها بر اساس آزمون فریدمن نشان داده است که حس امنیت ذیل بعد اجتماعی-فرهنگی مولفه غیرکالبدی، فاصله بوستان تا محل سکونت، کیفیت پوشش گیاهی و فضاهای طبیعی، تامین امکانات رفاهی-بهداشتی استفاده‌کنندگان، کیفیت دسترسی‌ها، و ابعاد و مقیاس بوستان ذیل مولفه کالبدی، امکان کنترل و نظارت اجتماعی ذیل بعد اجتماعی-فرهنگی مولفه غیرکالبدی، مطلوبیت زیبایی‌شناختی و آرامش بصری ذیل مولفه کالبدی، مشارکت‌پذیری بوستان و امکان کنترل و نظارت اجتماعی ذیل بعد اجتماعی-فرهنگی مولفه غیرکالبدی، و حفظ حریم، محصوریت و ایجاد قلمرو ذیل مولفه کالبدی به ترتیب ۱۰ اولویت اول پرسش‌شوندگان بوده است. بدین ترتیب در پاسخ به سوال نخست پژوهش، این ده گویه را می‌توان از گویه‌ها و مولفه‌های موثرتر بوستان‌ها بر ارتقا حس تعلق افراد به محله در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ دانست.

به منظور پاسخ به سوال دوم پژوهش یعنی تأثیر هر یک از مولفه‌های موثر بوستان‌ها در ارتقا حس تعلق افراد به محله در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ نیز سن، میزان مراجعه به بوستان، و مدت سکونت در محله، و تأثیر دارا بودن کودک بین مراجعه‌کنندگان به بوستان بر هر یک از گویه‌ها و مولفه‌ها ارزیابی شد.

نتایج حاصل از بررسی سن، میزان مراجعه به بوستان، و مدت سکونت در محله تفاوت معناداری را در پاسخ پرسش‌شوندگان به برخی گویه‌ها نشان داده است که بررسی چگونگی این تأثیر از طریق تحلیل میانگین گویه‌ها با آزمون واریانس یکطرفه صورت پذیرفت. نتایج حاصل از این آزمون بین سن پرسش‌شوندگان و گویه‌های مورد مطالعه نشان داده است که در اکثر گویه‌ها بخصوص وضوح و خوانایی بوستان، نورپردازی بوستان، امکان کنترل و نظارت اجتماعی، حس صمیمیت و خودمانی بودن، و امکان گفتگو و تعامل تفاوت معناداری بین مقادیر میانگین از منظر ۳ گروه سنی مورد مطالعه، وجود داشته است. بدین ترتیب که وضوح و خوانایی، نورپردازی بوستان، امکان کنترل و نظارت اجتماع، و امکان گفتگو و تعامل برای گروه سنی بالای ۵۵ سال بیشترین میانگین یا به تعبیری اهمیت را داشته است. در مقابل حس صمیمیت و خودمانی بودن برای گروه سنی ۱۸-۳۵ سال اهمیت بیشتری داشته است.

واریانس یکطرفه بین میزان مراجعه به بوستان و گویه‌های مورد مطالعه نیز وجود تفاوت معناداری را بین نظریات پرسش‌شوندگان در گویه‌هایی چون کیفیت دسترسی‌ها، فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز، ایجاد و ارتقاء پیوندهای اجتماعی، بازی‌پذیری بوستان، و کیفیت ایجاد تصویر ذهنی نشان داده است. نتایج واریانس یکطرفه بین میزان مراجعه به بوستان و گویه‌های مورد مطالعه حاکی از این بود که کیفیت دسترسی برای افرادی که به طور متوسط یک یا دو بار در ماه به بوستان مراجعه می‌کنند نسبت به سایر گروه‌ها بیشتر حائز اهمیت بوده است. از دلایل این اهمیت گاه می‌تواند فاصله بیشتر ایشان تا بوستان باشد که لزوم توجه بیشتر به دسترسی‌های آن را توجیه می‌کند. فعال بودن بوستان در ساعات بسیاری از شبانه‌روز نیز برای افرادی که هر روز به بوستان مراجعه می‌کردند اهمیت بیشتری یافته بود که می‌تواند ناشی از تمایل بیشتر ایشان به حضور در بوستان بوده باشد. نتایج این آزمون همچنین حاکی از این بود که مدت زمان سکونت در محله مورد مطالعه تفاوت معناداری را در پاسخ پرسش‌شوندگان به برخی گویه‌ها چون وضوح و خوانایی فضای بوستان، نورپردازی بوستان، مبلمان بوستان، تداعی خاطرات شخصی، و فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز ایجاد کرد. لذا در ادامه مقادیر میانگین این گویه‌ها در ذیل گروه‌های سنی، میزان مراجعه به بوستان، مدت سکونت در محله برداشت و تحلیل شد. نتایج نشان داده است که برای افرادی که مدت زمان بیشتری در این محله ساکن بوده‌اند (بالای ۱۵ سال) وضوح و خوانایی، نورپردازی، مبلمان، و تداعی خاطرات شخصی در بوستان‌های مورد مطالعه اهمیت بیشتری داشته است که می‌تواند ناشی از انس بیشتر ایشان با مکان‌های مورد مطالعه باشد. در مقابل فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز برای افرادی که کمتر از ۵ سال در محله ساکن بوده‌اند اهمیت بیشتری داشته است. تأثیر دارا بودن کودک در پاسخ پرسش‌شوندگان به برخی گویه‌ها نیز از طریق آزمون تی مستقل برداشت شد. نتایج این آزمون نشان داده است که در گویه‌هایی چون بازی‌پذیری بوستان، ابعاد و مقیاس بوستان، وضوح و خوانایی فضای بوستان، کیفیت ایجاد تصویر ذهنی، و فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز تفاوت معنی‌داری در پاسخ پرسش‌شوندگان یا به عبارتی احساس تعلق ایشان به بوستان در دوران همه‌گیری

کوئید-۱۹ وجود داشته است. برای افراد دارای کودک گویۀ بازی‌پذیری بوستان در ایام همه‌گیری کوئید-۱۹ نسبت به افراد بدون کودک اهمیت بیشتری یافته است. همچنین است گویۀ ابعاد و مقیاس بوستان که می‌تواند ناشی از تمایل به کنترل تراکم جمعیت در بوستان و تکثیر حداقلی بیماری و تأمین سرانه مطلوب در دوران بیماری به منظور کنترل حضور کودک در بوستان بوده باشد. میانگین گویه‌های دیگری چون وضوح و خوانایی فضای بوستان نیز برای افراد دارای کودک اهمیت بیشتری داشته است. در مقابل میانگین گویه‌هایی چون کیفیت ایجاد تصویر ذهنی و فعال بودن در ساعات بسیاری از شبانه‌روز برای افراد بدون کودک اهمیت بیشتری داشته است. در نهایت می‌توان دریافت که دارا بودن کودک می‌تواند در مولفه‌های موثر بر ایجاد حس تعلق افراد به بوستان‌ها تاثیرگذار باشد.

مقایسه نتایج این پژوهش با بسیاری از تحقیقات انجام پذیرفته در خصوص حس تعلق انسان به مکان چون پژوهش‌های سرمست و متوسلی (۱۳۸۹)، جوان فروزنده و مطلبی (۱۳۹۰)، دوبران و کریمی‌نژاد (۱۳۹۱)، فاضلیان و قاسمی (۱۳۹۲)، ملکی و همکاران (۱۳۹۳)، نادری و همکاران (۱۳۹۳)، بهرام‌پور و مدیری (۱۳۹۴)، صفرنژاد و همکاران (۱۳۹۵)، و روشنی و همکاران (۱۳۹۷) نشان داده است که مولفه‌ها و گویه‌های بسیاری در افزایش حس تعلق انسان به مکان دخیل هستند. اما مهم‌ترین تمایز این پژوهش با تحقیقات نامبرده تلاش برای ارزیابی و شناسایی این مولفه‌ها و گویه‌ها در دوران همه‌گیری کوئید-۱۹ بوده است.

در پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌گردد که به شناسایی و مطالعه مولفه‌های موثر در ایجاد حس تعلق افراد به دیگر فضاهای موجود در محلات شهری بخصوص پرداخته شود و در صورت امکان عوامل موثر در ایجاد حس تعلق در دوران بیماری‌های واگیر در این مکان‌ها مورد بررسی قرار گیرد. همچنین مطالعه در خصوص عوامل موثر بر ایجاد حس سرزندگی، آرامش، تعامل، و امنیت افراد در مکان بخصوص در همه‌گیری کوئید-۱۹ می‌تواند مد نظر پژوهشگران قرار گیرد.

راهکارها

بر اساس یافته‌های این پژوهش به منظور ارتقا حس تعلق افراد به محله در بوستان‌ها در دوران همه‌گیری کوئید-۱۹ می‌توان راهکارهای ذیل را ارائه کرد:

- برنامه‌ریزی در جهت تقویت حس امنیت افراد در بوستان از طریق کنترل و نظارت اجتماعی و حضور موثر مسئولین انتظامی در بوستان در جهت کاستن از تشویش‌های عاطفی و روحی و افزایش حس تعلق افراد به محله در دوران بیماری کوئید-۱۹.
- تلاش برای تأمین و تقویت امکانات رفاهی-بهداشتی بوستان‌ها برای استفاده‌کنندگان در جهت تکثیر حداقلی بیماری همه‌گیر کوئید-۱۹ و به منظور ارتقای حس تعلق به محله.
- پیش‌بینی وجود بوستان‌های مکفی در محله به منظور دسترسی راحت‌تر بدان‌ها و پیشگیری از تکثیر بیماری و همچنین تقلیل فاصله بوستان تا محل سکونت ساکنین.
- برنامه‌ریزی در جهت توسعه و بهبود مسیرهای دسترسی به بوستان در جهت سهولت دسترسی به بوستان و مراجعه بدان در دوران بیماری کوئید-۱۹.
- توجه به ابعاد و مقیاس بوستان در راستای کنترل تراکم جمعیت، تأمین سرانه مطلوب، و تکثیر حداقلی بیماری.
- توجه به کیفیت طراحی پوشش گیاهی و فضاهای طبیعی و مطلوبیت زیبایی‌شناختی و بصری بوستان در جهت کاستن از تأثیرات منفی روانشناختی کوئید-۱۹ و افزایش حس تعلق به محله.
- مشارکت‌پذیری بوستان به معنی ایجاد امکان گردهمایی به منظور آموزش و آگاهی عمومی نسبت به بیماری، برگزاری جشن‌های ملی - مذهبی، برگزاری رویدادهای خاص و آئین‌های جمعی در آن با در نظر داشتن تمهیدات مربوط به تکثیر حداقلی بیماری.

References

- Abizadeh, S. (2021). Evaluation of criteria affecting women's activity in urban space (case study: Esfairs sidewalk, Ardebil). *Studies of human settlements planning (journal of geographical landscape)*, 16(3), 667-681. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.25385968.1400.16.3.15.2> (In Persian)
- Alexander, C. (1979). *The timeless way of building*. Oxford university press, New York.
- AliAbbaszadeh, A., Medghalchi, L., & and Haghparast, F. (2022). Participation of Mental Patients in the Process of Designing Curative Gardens to Increase the Social Stability in Therapeutic Centers.

- Hoviatshahr*, 16(2), 17-26. <https://doi.org/10.30495/hoviatshahr.2022.61204.12032>. (In Persian)
- Allaei, A. A., Yazdanfar, S. A., Hosseini, S. B., & Norouzian-Maleki, S. (2019). The Significant Indicators for the Assessment of Social Sustainability in Housing. *Soffeh*, 30(1), 1-26. <https://doi.org/10.29252/soffeh.30.1.5>. (In Persian)
- Altman, I., & Low, S. M. (1992). *Place attachment*. Plenum Press, New York.
- Altman, I. (2003). *Environment and social behavior*. (Translated by J. Afsar and A. Namazian). Tehran: Shahid Beheshti University. (In Persian)
- Anabestani, A. A., & Faal Jalali, A. (2021). The Effect of Architectural Architecture on Promoting Place of Love in Rural Settlements (Case Study: Karadeh Village of Mashhad). *GEOGRAPHY AND TERRITORIAL SPATIAL ARRANGEMENT*, 11(39), 21-42. <https://doi.org/10.22111/gaij.2021.6293>. (In Persian)
- Arbani, M. H., Bavar, S. (2020). How the architectural environment and urban planning cope with the epidemic of Covid-19, *Journal of MemariShenasi*, 3(16), 1-9. <https://www.sid.ir/paper/526316/fa>. (In Persian)
- Azimi, E., Mobarra, H., & Farzadmanesh, M. (2023). Investigating the Impact of Spatial Habitat and Environmental Quality on Improving Satisfaction of Citizens from Localities (Case study: Keshavarz District 6th District of Tehran). *Journal of Geographical Sciences*, 23(68), 365-382. <http://dx.doi.org/10.52547/jgs.23.68.365>. (In Persian)
- Bahrampour, A., & Modiri. A. (2015). Study of Relationship between Residents Satisfaction from Living Environment and their Attachment Sense in Kowsar High-Rise Residential Complex. *Honar-Ha-Ye-Ziba, Memari-Va-Shahrsazi*, 20(3), 85-94. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2015.56880>. (In Persian)
- Bazi, Kh., Mirzapour, S., & Afrasiyabi Rad, M. S. (2013). Spatial and locative Consequences of a place sense of belonging in to place in Khorramabad districts. *Sustainable Architecture and Urban Design*, 2(2), 1-15. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.25886274.1393.2.2.1.6>. (In Persian)
- Bonaiuto, M., Aiello, A., Perugini, M., Bonnes, M., & Ercolani, A. P. (1999). Multidimensional perception of residential environment quality and neighborhood attachment in the urban environment, *J. Environ. Psychol*, 19, 331-352. <https://doi.org/10.1006/jevp.1999.0138>
- Canter, D. (1977). *The psychology of place*. The architectural press, London.
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S. (2009). *Public places urban spaces the dimensions of urban design*. (Translated by F. Gharai, M. Shokohi, Z. Ahari and I. Salehi). Tehran: University of Art. (In Persian)
- Chang, V. (2020). The post-pandemic style. <https://slate.com/business/2020/04/coronavirus-architecture-1918-flucholera-modernism.html>. (Accessed 28 April 2020).
- Choguill, C. L. (2008). Developing sustainable neighborhood. *Habitat international*, 32(1), 41-48. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2007.06.007>
- Daeipour, Z. (2014). The relationship between the presence of nature and the increase in the sense of belonging in the Iranian traditional houses. *Bagh-E Nazar*, 11(30), 49-58. https://www.bagh-sj.com/article_6497.html. (In Persian)
- Daviran, S., & Kariminezhad, M. (2014). Urban identity and sense of place in new public spaces (Nahjolbalagheh Park in Tehran city). *Hoviatshahr*, 8(18), 81-92. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359562.1393.8.18.8.3>. (In Persian)
- Dear, M., & Wolch, J. (1989). *How territory shapes social life*. In Wolch, J. and Dear, M. The power of Gography: How territory shapes social life. Unwin Hyman. Boston.
- Dehghan, N. (2022). Analyzing The Level of Recreational Places Attachment by Explaining The Place Meanings (Case Study: Zayandehrood Village). *Geography and territorial spatlal arrangment*, 12(43), 91-122. <https://doi.org/10.22111/gaij.2022.41393.2990>. (In Persian)
- Divandari, J., Danaeinia, A., & Ansari, M. (2019). Feasibility of grant application on Historical Houses based on Canter' s Positional Model (The Case Study of Molasadra Historical House).

- MAREMAT-E ASAR & BAFT-HAYE TARIKHI-FARHANG, 8(15), pp. 59-73. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.23453850.1397.8.15.5.0>. (In Persian)
- Eghbali, S. R., Zeynali, R., & Esmaeili, E. (2017). Comparative Evaluation of the Citizens' Sense of Belonging to Ayalat Square of Urmia and Hassan Abad Square of Tehran through the Study of Place Identity, *Hoviatshahr*, 10(27), 29-40. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359562.1395.10.4.3.4>. (In Persian)
- Falahat, M. S. (2015). The sense of place and its factors. *Honar-Ha-Ye-Ziba, Memari-Va-Shahrsazi*, (26), 57-66. <https://www.sid.ir/paper/5847/fa>. (In Persian)
- Fazelian, S. M., & Ghasemi, M. R. (2013). Study the characteristics appropriate social spaces to create a sense of belonging to the neighborhood Case study: Region 2 of Tehran municipality. *Urban Management Studies*, (16)5, 57-71. https://ums.srbiau.ac.ir/article_6446.html. (In Persian)
- Ghafourian, M., Afshin Mehr, V., & Norouzizadeh, Z. (2017). Recognition of the Components of Social Sustainability and Their Impact on Increasing Social Interactions in Housing (Case Study: Abazar Neighborhood, Tehran). *Hoviatshahr*, 11(2), 31-44. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359562.1396.11.2.3.7>. (In Persian)
- Ghanbaran, Abdul Majid; Salehi, Behrouz; Ferdowsian, Sima and Fath Elahi, Sajjad (2017). Studying Effective Factors on the Sense of Belonging to a Place in Academic Spaces of Tehran. *Iranian higher education*, 10(2), 47-65. <http://ihej.ir/article-1-1209-fa.html>. (In Persian)
- Ghasemi, M. (2004). *Where am I from? Identity of residential contexts*. Tehran: Rozaneh. (In Persian)
- Gehl, J. (2008). *Life between buildings: using public space*. Tehran: Jahade-Daneshgahi Publication. (In Persian)
- Giuliani M. V., & Feldman. R. (1993). Place attachment in a developmental and cultural context. *Journal of Environmental Psychology*, 13, 267-274. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80179-3](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80179-3)
- Gustafson, P. (2001), Meaning of Place: Every Day Experience and Theoretical Conceptualization. *Journal of Environmental Psychology*. 21, 5-16. <https://doi.org/10.1006/jevp.2000.0185>
- Haleem, A., Javaid, M., Vaishya, R., & Deshmukh, S. (2020). Areas of academic research with the impact of COVID-19. *The American Journal of Emergency Medicine*, 38(7), 1515-1539. <https://doi.org/10.1016/j.ajem.2020.04.022>
- Hamid, N., & Babamiri, M. (2012). Investigate the relationship between green space and mental health. *Iranian Journal of Armaghan*, 17, 309-316.
- Hanna. A. (1958). *The human condition: introduction by Margaret Canovan* (2nd Ed.) Originally published: Chicago: University of Chicago Press Hummon.
- Hidalgo, C., & Hernandez, B. (2001). Place Attachment: Conceptual and Empirical Questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 273-281. <https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0221>
- Jacobs, J. (2013). *The death and life of great American cities*. (Translated by H. Parsi and A. Platoni). Tehran: University of Tehran. (In Persian)
- Javan Forouzande, A., Motalebi, G. (2011). The Concept of Place Attachment and its Elements. *Hoviatshahr*, 5(8), 27-38. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359562.1390.5.8.3.7>. (In Persian)
- Kamalipour, H., Jeddi Yeganeh. A., & Alalhesabi, M. (2012). Predictors of Place Attachment in Urban Residential Environments. *Social and Behavioral Sciences*, 35, 459-467. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.02.111>
- Kameli, M., & Azemati, H. R. (2021). Investigating the relationship between the sense of belonging to the place and the level of social security of citizens-Case study: Qom. *JOURNAL OF GEOGRAPHICAL SCIENCES*, 21(61), 241-258. <http://dx.doi.org/10.52547/jgs.21.61.241>. (In Persian)
- KazemNejad, A., Khalkhali, H. R., & Kazempour Dizji, M. (1999) *One hundred statistical tests with SPSS software guide*. Tehran: Dibagaran. (In Persian)
- Knox, P., & Pinch, S. (2000). *Urban Social Geography: An Introduction*. Prentice Hall: Harlow.

- Lubell, S. (2020). Commentary: Past pandemics changed the design of cities. Six ways covid-19 could do the same. Available at: <https://www.latimes.com/entertainment-arts/story/2020-04-22/coronavirus-pandemics-architecture-urban-design>.
- Lynch, K. (1981). *Theory of good city form*. Mit Press.
- Lynch, K. (2002). *A theory of good city form*. (Translated by S. H. Bahraini). Tehran: University of Tehran. (In Persian)
- Maleki, M. R., Parsa, S., Vasiq, B., & Moradi, I. (2015). Dependency to the Place of Living Based On Gender Differences (Case Study: Ilam City). *Housing and rural Environment*, (148), 99-109. <http://jhre.ir/article-1-365-fa.html>. (In Persian)
- Mirza Hossein, S., Ahmadi, M., & Zaker Haghghi, K. (2022). Assessing the Effective Factors on Livability Urban Spaces Based on the Sense of Place among Tehran Citizens. *ENVIRONMENTAL BASED TERRITORIAL PLANNING (AMAYESH)*, 15(56), 27-46. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.2676783.1401.15.56.2.1>. (In Persian)
- Mondegari, K., & Mohammadi, M. (2012). The role of meaning in determining the properties of compatible function with historic ruins. *Journal of Architecture Hot and dry climate*, 2(2), 99-110. . <https://ensani.ir/fa/article/499574>. (In Persian)
- Naderi, A., ShirAli, E., & Ghasemi Kafroudi, S. (2013). The Evaluation of a Sense of Neighborhood Dependency and its Role in Social Participation (Case of Study: Ne'mat-abad Neighborhood). *Iranian Social development Studies*, 6(3), 7-21. <https://sanad.iau.ir/Journal/jisds/Article/821464>. (In Persian)
- Ott, W. R. (1978). *Environmental indices: Theory and practice*. Ann Arbor Science Publishers, Ann Arbor.
- Pakzad, J. (1996). Identity with space, *Soffeh*, 6(22-21). (In Persian)
- Porteous, J. D. (1971). Design with people: The quality of the urban environment. *Environment and Behavior*, 3(2), 155- 177. <https://doi.org/10.1177/001391657100300204>
- Rapoport, A. (1981). *Identity and Environment: Cross-cultural perspective*. Billing and sons limited, London.
- Relph, E. (1976). *Place and place lessness*. pi on, London.
- Riger, S., & Lavrakas, P. J. (1981). Communities: patterns of attachment and social interaction in urban neighborhoods. *American Journal of Community Psychology*, 9, 55-66. <https://doi.org/10.1007/BF00896360>
- Roshni, S., Rezvani, N., & Pasian Khamari, R. (2017). Assessing and rating sense of belonging in the neighborhoods of old district of Gorgan. *Maremat va Memari-e Iran*. 8(15). 89-107. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.23453850.1397.8.15.9.4>. (In Persian)
- Safranejad, M., Karimi Azar, A. R., & Gholamalizade, H. (2016). Identify Factors Contributing to the Enhancement of the City's Identity and Increasing Citizens' Sense of Belonging in the Design of Cultural and Administrative Buildings (Case Study: Rasht). *Iranian Cultural Research*, 9 (4), 1-32. <https://doi.org/10.22035/ijcr.2017.312>. (In Persian)
- Sarmast, B., & Metevaseli, M. M. (2009). Mwasure and analyze the role of place scale on the place attachment (case study: Tehran). *Urban Management*, (26), 133-146. <https://www.sid.ir/paper/92177/fa>. (In Persian)
- Scannell, L., & Gifford, R. (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 1-10. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2009.09.006>
- Schultz, C. (2012). *Spirit of place: Towards a phenomenology of architecture*. Tehran: Rokhdad-e Nou. (In Persian)
- Shahcheraghi, A., & Bandarabad, A. (2015). *Surrounded by the environment*. Second edition. Tehran: Jahade-Daneshgahi Publication. (In Persian)

- Shigemura, J., Ursano, R.J., Morganstein, J.C., Kurosawa, M., Benedek, D.M. (2020). Public responses to the novel 2019 coronavirus (2019-nCoV) in Japan: mental health consequences and target populations. *Psychiatry Clin. Neurosci.*, 74, 281–282. <https://doi.org/10.1111/pcn.12988>
- Siavashpour, B., Shadloo Jahormi, M., & Nodehi, H. (2015). The role of green space in children's educational environment to strengthen the sense of place attachment (case study: elementary schools in region 2 of Shiraz). *Environmental Sciences*, 14(4), 105-120. <https://www.sid.ir/paper/117530/fa>. (In Persian)
- Steele, Fritz. (1981). *the sense of place*. Boston: CBI Publishing Company.
- Taghvaei, M. Babanasab, R., Moosavi, CH. (2009). An Analysis of assessment of effective factors on citizens' participation in civic management: case study of district 4 of Tabriz. *Urban-Regional Studies and Research*, 1(2), 19-36. <https://www.sid.ir/paper/153024/fa>. (In Persian)
- Tahmasebizadeh, F., & Solemani, H. (2022). Analysis of the Situation and the Relationship of Satisfaction and Sense of Honor in Urban Neighborhoods Case Study: Fardavan Neighborhood of Isfahan. *RESEARCH AND URBAN PLANNING*, 12(47), 149-166. <https://doi.org/10.30495/jupm.2022.4410>. (In Persian)
- Van poll, R. (1997). *The perceived quality of the urban residential environment*. A multi attitude evaluation, PhD thesis, center for energy and environmental studies (IVEM), university of Groningen (RuG), the Netherlands.
- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C.S., Ho, R.C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID 19) epidemic among the general population in China. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 17, 1729.
- Yang, Y., Li, W., Zhang, Q., Zhang, L., Cheung, T., Xiang, Y.-T. (2020). Mental health services for older adults in China during the COVID-19 outbreak. *Lancet. Psychiatry* 7, 19. <https://doi.org/10.3390/ijerph17051729>
- ابی زاده، سامان (۱۴۰۰). ارزیابی معیارهای موثر بر فعالیت زنان در فضای شهری (مطالعه موردی: پیاده‌راه اسفیرس، اردبیل). *مطالعات برنامه‌ریزی سکوئنگاه‌های انسانی (چشم‌اندام از جغرافیای)*، ۱۶(۳)، ۶۶۷-۶۸۱. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.25385968.1400.16.3.15.2>
- اقبال، سید رحمان؛ زینالی، راضیه و و اسماعیلی، الناز (۱۳۹۵). ارزیابی مقایسه‌ای حس تعلق شهروندان به میدان ایالت ارومیه و میدان حسن‌آباد تهران براساس هوی‌سخت‌مکانی. *هوی‌سخت‌شهر*، ۱۰(۲۷)، ۲۹-۴۰. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359562.1395.10.4.3.4>
- آلتمن، ایروین (۱۳۸۲). *محیط و رفتار اجتماعی، خلوت، فضای شخصی، قلمرو و ازدحام*. ترجمه جواهر افسر و علی نمازیان. تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- بزی، خدارحم؛ میرزاپور، سلیمان و افراسیابی راد، محمد صادق (۱۳۹۳). بررسی مقایسه‌ای حس تعلق به مکان در محلات شهر خرم‌آباد، معماری و شهرسازی پایدار، ۲(۲)، ۱-۱۵. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.25886274.1393.2.2.1.6.15>
- بهرام‌پور، عطیه و مدیری، آتوسا (۱۳۹۴). مطالعه رابطه میان رضایتمندی ساکنان از محیط زندگی و میزان حس تعلق آنها در مجتمع مسکونی بلند مرتبه شهرک کوثر تهران. *هنرهای زیبا-معماری و شهرسازی*، ۲۰(۳)، ۸۵-۹۴. <https://doi.org/10.22059/jfaup.2015.56880>
- پاکزاد، جهان‌شاه (۱۳۷۵). *هویت و این همانی با فضا، صفت*، ۲۲(۲۱-۲۲).
- تقوایی، مسعود؛ بابانسیب، رسول و موسوی، چمران (۱۳۸۸). تحلیلی بر سنجش عوامل موثر بر مشارکت شهروندان در مدیریت شهری، مطالعه موردی: منطقه ۴ شهر تبریز. *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۱(۲)، ۱۹-۳۶. <https://www.sid.ir/paper/153024/fa>.
- جیکوبز، جین (۱۳۹۲). *مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی*. ترجمه حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی. تهران: دانشگاه تهران.
- جوان فروزنده، علی و مطلبی، قاسم (۱۳۹۰). مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل‌دهنده آن. *هویت شهر*، ۵(۸)، ۲۷-۳۸. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359562.1390.5.8.3.7>.
- داعی‌پور، زینب (۱۳۹۳). رابطه حضور طبیعت و افزایش حس تعلق در خانه‌های سنتی ایران. *باغ نظر*، ۱۱(۳۰)، ۴۹-۵۸.

https://www.bagh-sj.com/article_6497.html.

دویران، اسماعیل و کریمی‌نژاد، ملیحه (۱۳۹۱). هویت و حس تعلق مکانی در فضاهای عمومی جدید الاحداث شهری (مطالعه موردی: بوستان

نهج‌البلاغه تهران). هویت شهر، ۸(۱۸)، ۸۱-۹۲. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359562.1393.8.18.8.3>

دهقان، نرگس (۱۴۰۱). تحلیل سطح حس تعلق به مکان‌های تفریحی به واسطه تبیین معنای مکان (نمونه موردی: دهکده تفریحی زاینده

رود). جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، ۱۲(۴۳)، ۹۱-۱۲۲. <https://doi.org/10.22111/gaij.2022.41393.2990>

دیواندری، جواد؛ دانایی نیا، احمد و انصاری، ملیحه (۱۳۹۷). امکان سنجی اعطای کاربری به خانه‌های تاریخی، مبتنی بر مدل مکانی کانتر (نمونه موردی خانه تاریخی ملاصدرا). مرمت و معماری ایران (مرمت آثار و بافت‌های تاریخی فرهنگی)، ۸(۱۵)، ۷۳-۵۹.

<http://dorl.net/dor/20.1001.1.23453850.1397.8.15.5.0>

روشنی، صالح؛ رضانی، نوشین و پاسیان خمی، رضا (۱۳۹۷). سنجش و رتبه‌بندی حس تعلق مکانی محلات بافت تاریخی گرگان. مرمت و

معماری ایران، ۸(۱۵)، ۸۹-۱۰۷. <http://dorl.net/dor/20.1001.1.23453850.1397.8.15.9.4>

سرمرست، بهرام و متوسلی، محمد مهدی (۱۳۸۹). بررسی و تحلیل نقش مقیاس شهری در میزان حس تعلق به مکان (مطالعه موردی: شهر

تهران). مدیریت شهری، ۲۶(۱۳۳-۱۴۶). <https://www.sid.ir/paper/92177/fa>

سیاوش پور، بهرام؛ شادلو چهرمی، مجتبی و نودهی، حسن (۱۳۹۵). نقش فضای سبز محیط‌های آموزشی کودکان در تقویت حس تعلق به

مکان (بررسی موردی: مدارس ابتدایی ناحیه دو، شهر شیراز). علوم محیطی، ۱۴(۴)، ۱۰۵-۱۲۰.

<https://www.sid.ir/paper/117530/fa>

شاهچراغی، آزاده و بندرآباد، علیرضا (۱۳۹۵). محاط در محیط. چاپ دوم. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.

شولتز، کریستین (۱۳۹۲). روح مکان: بسوی پدیدارشناسی معماری. تهران: رخداد نو.

صفرنژاد، مهسا؛ کریمی آذری، امیررضا و غلامعلی‌زاده، حمزه (۱۳۹۵). شناسایی مولفه‌های مؤثر بر ارتقای هویت شهر و افزایش حس تعلق

شهروندان در طراحی بناهای اداری فرهنگی (مطالعه موردی: شهر رشت). فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۹(۴)، ۳۲-۱.

<https://doi.org/10.22035/ijcr.2017.312>.

طهماسبی‌زاده، فرشاد و سلیمانی، حسین (۱۴۰۰). تحلیل وضعیت و رابطه رضایت و حس تعلق مکانی در محله‌های شهری مطالعه موردی:

محله فردوان شهر اصفهان. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۲(۴۷)، ۱۴۹-۱۶۶.

<https://doi.org/10.30495/jupm.2022.4410>

عربانی، محمد حسین و باور، سیروس (۱۳۹۹). چگونگی محیط معماری و شهرسازی در مقابله با همه‌گیری ویروس کرونا، نشریه معماری-

شناسی، ۳(۱۶)، ۹-۱. <https://www.sid.ir/paper/526316/fa>

عظیمی مهرورز، المیرا؛ مبری، حسین و فرزادمنش، مریم (۱۴۰۲). بررسی تاثیر تعلق مکانی و کیفیت محیطی بر ارتقاء رضایتمندی شهروندان از

محلات (مطالعه موردی: محله کشاورز منطقه ۶ تهران). تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی (علوم جغرافیایی)، ۲۳(۶۸)، ۳۶۵-۳۸۲.

<http://dx.doi.org/10.52547/jgs.23.68.365>

علایی، امیرعلی؛ یزدانفر، سید عباس؛ حسینی، سید باقر و نوروزیان ملکی، سعید (۱۳۹۹). معیارهای مؤثر در سنجش پایداری اجتماعی مسکن.

صفه، ۳۰(۱)، ۲۶-۱. <https://doi.org/10.29252/soffeh.30.1.5>

علی‌عباس‌زاده، آرزو؛ مدقالچی، لیلا و حق‌پرست، فرزین (۱۴۰۱). مشارکت بیماران روحی در فرایند طراحی باغ‌های شفابخش به منظور بالابردن

پایداری اجتماعی در مراکز درمانی روانی. هویت شهری، ۱۶(۲)، ۱۷-۲۶.

<https://doi.org/10.30495/hoviatshahr.2022.61204.12032>

عنابستانی، علی اکبر و فعال جلالی، امین (۱۴۰۰). تاثیر سبک معماری بر ارتقای حس تعلق مکانی در سکونتگاه‌های روستایی (مورد شناسی:

دهستان کاردان شهرستان مشهد). جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، ۱۱(۳۹)، ۲۱-۴۲.

<https://doi.org/10.22111/gaij.2021.6293>

غفوریان، میترا؛ افشین مهر، وحید و نوروزی‌زاده، زهرا (۱۳۹۶). بازشناسی مولفه‌های پایداری اجتماعی مؤثر بر افزایش تعاملات اجتماعی در

مجموعه‌های مسکونی. هویت شهر، ۱۱(۲)، ۳۱-۴۴. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17359562.1396.11.2.3.7>

فاضلیان، سید محسن و قاسمی، محمد رضا (۱۳۹۲). بررسی ویژگی‌های فضاهای اجتماعی مناسب در ایجاد حس تعلق به محله، مورد مطالعه:

منطقه ۲ شهرداری تهران. نشریه مطالعات مدیریت شهری، ۱۶(۵)، ۵۷-۷۱. https://ums.srbiau.ac.ir/article_6446.html

فلاحی، محمد صادق (۱۳۸۵). مفهوم حس مکان و عوامل شکل‌دهنده آن. هنرهای زیبا، ۲۶(۲)، ۵۷-۶۶.

<https://www.sid.ir/paper/5847/fa>

- قاسمی، مروارید (۱۳۸۳). اهل کجا هستیم؛ هویت بخشی به بافت های مسکونی. تهران: انتشارات روزنه.
- قنبران، عبدالمجید؛ صالحی، بهروز؛ فردوسیان، سیما و فتح الهی، سجاد (۱۳۹۷). شناسایی عوامل موثر بر حس تعلق به مکان در فضاهای دانشگاهی شهر تهران. *آموزش عالی ایران*. (۲)، ۱۰، ۴۷-۶۵. <http://ihej.ir/article-1-1209-fa.html>
- کارمونا، متیو؛ هیت، تیم؛ اوسی، تنر و تیسدل، استیون (۱۳۸۸). مکان های عمومی، فضاهای شهری، ابعاد گوناگون طراحی شهری. ترجمه فریبا قرائی، مهشید شکوهی، زهرا اهری و اسماعیل صالحی. تهران: انتشارات دانشگاه هنر.
- کاظم نژاد، انوشیروان؛ خلخالی، حمیدرضا و کاظم پور دیزجی، مهدی (۱۳۸۰). صد آزمون آماری به همراه راهنمای نرم افزار SPSS. تهران: موسسه فرهنگی هنری دیباگران.
- کاملی، محسن و عظمتی، حمیدرضا (۱۴۰۰). بررسی میزان ارتباط حس تعلق به مکان و سطح امنیت اجتماعی شهروندان، مطالعه موردی: شهر قم. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی (علوم جغرافیایی)*، (۶۱)، ۲۱، ۲۴۱-۲۵۸. <http://dx.doi.org/10.52547/jgs.21.61.241>
- گل، یان (۱۳۸۷). زندگی در فضای میان ساختمان ها. تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.
- لینچ، کوین (۱۳۷۶). تئوری شکل خوب شهر. ترجمه سید حسین بحرینی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ملکی، محمدرضا؛ پارسا، سپیده؛ وثیق، بهزاد و مرادی، ابراهیم (۱۳۹۳). بررسی حس تعلق به مکان با توجه به تفاوت های جنسیتی. مسکن و محیط روستا، ۱۴۸، ۹۹-۱۰۹. <http://jhre.ir/article-1-365-fa.html>
- مندگاری، کاظم و محمدی، محسن (۱۳۹۱). نقش معنا در تعیین ویژگی های کارکرد سازگار با بقایای بناهای تاریخی. نشریه شهر و معماری بومی، (۲)، ۹۹-۱۱۰. <https://ensani.ir/fa/article/499574>
- میرزاحسین، سارا؛ احمدی، ملیحه و ذاکر حقیقی، کیانوش. (۱۴۰۱). بررسی چگونگی ساختار و عوامل موثر بر زیست پذیری فضاهای شهری بر مبنای حس تعلق مکانی بین شهروندان تهران. *آمایش محیط*، (۵۶)، ۲۷-۴۶. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.2676783.1401.15.56.2.1>
- نادری، احمد؛ شیرعلی، ابراهیم و قاسمی کفرودی، سجاد (۱۳۹۳). بررسی حس تعلق محله ای و نقش آن در مشارکت اجتماعی (نمونه موردی: محله نعمت آباد). *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، (۳)، ۶، ۷-۲۱. <https://sanad.iau.ir/Journal/jisds/Article/821464>

Copyrights

© 2022 by the authors. Lisensee PNU, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY4.0) (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

